

Syyteneuvottelu ja yhdenvertaisuus

Helsingin yliopisto

Oikeustieteellinen tiedekunta

OTM-tutkielma

Prosessioikeuden projekti

Laatija: Niina Lindholm

Ohjaaja: Prof.emer. Risto Koulu

Marraskuu 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Oikeustieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Oikeustieteen maisteri	
Tekijä – Författare – Author Niina Lindholm			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Syyteneuvottelu ja yhdenvertaisuus			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Prosessioikeus			
Työn laji – Arbetets art – Level OTM-tutkielma		Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages XI+61
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Syyteneuvottelu on ollut osa rikosprosessijärjestelmäämme vuodesta 2015 alkaen. Syyteneuvottelu otettiin käyttöön prosessiekonomisista syistä. Järjestelmän käyttöönoton tarkoitus on säästää jokaisen rikosprosessin osapuolen resursseja. Tutkielmani käsittelee syyteneuvottelumenettelyn mahdollisia ongelmakohtia yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta erityisesti syytetyn näkökulmasta. Oikeuskirjallisuudessa ja syyteneuvottelua koskevassa lainvalmisteluaineistossa on oikeutetusti nostettu esiin huoli yhdenvertaisuuden vaarantumisesta erityisesti silloin, kun kysymys on osallistilanteista, asianomistajan suostumuksen saamisesta sekä rikoslajikohtaisesta soveltuvuudesta. Tarkoituksena on tutkia ja pohtia, ovatko nämä esitetyt ongelmakohdat sellaisia, että ne tosiasiassa vaarantavat yhdenvertaisuuden toteutumisen, ja mikäli tällainen vaara on olemassa, arvioidaan sitä, onko kyseinen ongelma poistettavissa toimimalla tietyllä tavalla. Tutkielma on oikeusdogmaattinen tutkimus, jossa hyödynnetään erityisesti arvopohjaista tulkintaa.</p> <p>Syyteneuvottelun piiriin on mahdollista päästä tunnustuksen perusteella. Samanlaiseen rikokseen syyllystyneitä kohdellaan eri tavalla sen mukaan, onko vastaaja tunnustanut tekonsa vai ei. Tapaukset eroavat siis tällä perusteella toisistaan. Tunnustus muuttaa olosuhteita, jolloin tunnustamaton teko on eri teko kuin tunnustettu. Tämän suhteen yhdenvertaisuusongelmaa ei näyttäisi olevan. Tunnustettu teko ei ole kuitenkaan automaattisesti tarkoita syyteneuvotteluun pääsyä. Osallistilanteissa syyteneuvotteluun pääsy saattaa estyä, jos kaikki rikokseen osalliset eivät tunnusta tekoa. Täydellistä estettä tämä ei kuitenkaan muodosta: riittää, että syyteneuvottelun aloittaminen olisi prosessiekonomisesti järkevää. Jossain tilanteissa yhden osallisen menettely saattaa kuitenkin estää toisen osallisen syyteneuvotteluun pääsyn. Tämä luo aidon yhdenvertaisuusongelman. Syyteneuvottelun aloittamiseen tarvitaan asianomistajan suostumus. Suostumuksen puute johtaa asian käsittelyyn normaalissa oikeusprosessissa. Kuten osallistilanteet myös asianomistajan suostumuksen tarve ovat syytetystä riippumattomia seikkoja, jotka vähentävät oikeusvarmuutta sekä ohentavat yhdenvertaisuutta. Syyteneuvottelun piirissä ovat vain tietyt rikosnimikkeet. Yhdenvertaisuuden kannalta merkityksellistä on, onko lainsäätäjän rikoslajikohtainen valinta perusteltu.</p> <p>Tutkielmassa esitetään, että mikäli rikosasian vastaaja ei pääse syyteneuvottelun piiriin itsestään johtumattomien seikkojen vuoksi, tuomioistuimen tulisi ottaa tunnustus huomioon rangaistusta alentavana seikkana varsinaisessa oikeudenkäynnissä. KKO onkin syyteneuvottelun käyttöönoton myötä muuttanut linjaansa RL 6 luvun 6 §:n soveltamisen suhteen. Tämän voidaan katsoa kertovan siitä, että tunnustamisen painoarvo rangaistusta lieventävänä tekijänä on kasvanut. Linjamuutoksen voidaan katsoa ehkäisevän yhdenvertaisuusongelmia.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Prosessioikeus, rikosoikeus, syyteneuvottelu, yhdenvertaisuus			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors prof.emer.Risto Koulu			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

Lähdeluettelo.....	I
1. Johdanto	1
1.1. Johdatus aiheeseen	1
1.2. Tutkielman rakenne.....	3
1.3. Menetelmät ja lähteaineisto	5
1.4. Tutkimuskysymykset ja rajoitukset	7
2. Yhdenvertaisuus.....	9
2.1. Kaksi päälinjaa	9
2.2. Yhdenvertaisuus rikosoikeudessa ja rikosprosessissa	12
2.2.1. Yleisesti.....	12
2.2.2. Rikosoikeudellinen suhteellisuusperiaate.....	13
2.3. Yhdenvertaisuus syyttäjän toiminnassa	15
2.4. EIS 6 (1) artikla.....	17
2.5. Itsekriminointisuoja.....	19
3. Syyteneuvottelu menettelynä	21
3.1. Taustaa	21
3.2. Syyteneuvottelun sisältö.....	26
3.2.1. Syyteneuvottelun rakenne	26
3.2.2. Syyteneuvottelumenettely käytännössä.....	32
3.3. Syyteneuvottelu Yhdysvalloissa	33
4. Syyteneuvottelu ja yhdenvertaisuus	38
4.1. Syytettyjen yhdenvertaisuus samanlaisten rikosten kohdalla	38
4.1.1. ”Samanlaisten” rikosten erilainen kohtelu	38
4.1.2. RL 6 luvun 6 §:n 3 kohta KKO:n ratkaisussa ennen syyteneuvottelun käyttöönottoa	39
4.1.3. RL 6 luvun 6 §:n 3 kohta KKO:n ratkaisukäytännössä syyteneuvottelun käyttöönoton jälkeen	41
4.2. Syytettyjen yhdenvertaisuus osallistilanteissa.....	43
4.3. Syyteneuvottelu ja asianomistajan suostumus yhdenvertaisuuden näkökulmasta	46
4.3.1. Kuka on asianomistaja?.....	46
4.3.2. Asianomistajan syyteoikeus ja syyteoikeuden funktiot.....	48
4.3.3. Asianomistajan suostumuksen mahdollinen epäilytys ja syytettyjen yhdenvertaisuutta rajoittava funktio.....	50
4.4. Rikoslajikohtainen soveltuvuus.....	53

4.4.1. Yleisesti.....	53
4.4.2. Syyteneuvottelu ja suojeltavat oikeushyvät	54
4.4.3. Rikokset, joista voidaan tuomita enemmän kuin kuusi vuotta vankeutta.....	56
5. Johtopäätökset.....	58

Lähdeluettelo

Kirjallisuuslähteet:

Aarnio 1978:

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Tammi, Helsinki 1978.

Aarnio 1989:

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.

Ashworth 2002:

Ashworth, Andrew: Human Rights, Serious Crime and Criminal Procedure. Sweet & Maxwell. London 2002.

Ashworth 2005:

Ashworth, Andrew – Redmayne, Mike: The Criminal Process. Third Edition. Oxford University Press 2005.

Ervo 2008:

Ervo, Laura: Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus: käsikirja lainkäyttäjille. WSOYpro, Helsinki, 2008.

Frände 2005:

Frände, Jan: Yleinen rikosoikeus. Edita Publishing Oy, Helsinki 2005. Suomentanut Markus Wahlberg.

Frände et al. 2017:

Dan Frände – Dan Helenius – Petra Hietanen-Kunwald – Tuomas Hupli – Risto Koulu – Juha Lapalainen – Heidi Lindfors – Johanna Niemi – Jaakko Rautio – Timo Saranpää – Santtu Turunen – Jyrki Virolainen – Mikko Vuorenpää: Prosessioikeus 2004, e-Julkaisu. Alma Talent Oy, 2004 (saatavilla Alma Talent Fokus -palvelussa, jatkuva julkaisu).

Hallberg & al. 2005:

Hallberg, Pekka; Karapuu, Heikki; Ojanen, Tuomas; Scheinin Martin; Tuori, Kaarlo; Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. WSOYpro 2005 – Sanoma Pro Talentum Media. Päivittyvä e-julkaisu Alma Talent Fokus -palvelussa.

Janhonen 2013:

Janhonen, Anne-Mari: Syyttäjän objektiivisuuden vaikutus oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen. Referee-artikkeli, julkaistu Edilexissä 4.2.2013.

Jonkka 1992:

Jonkka, Jaakko: Rikosprosessioikeuden yleisistä opeista. Helsingin yliopisto 1992, Helsinki.

Jonkka 2003:

Jonkka, Jaakko: Syyttäjän rooli ja syytekynnys. Defensor Legis 6/2003 s.976—992.

Keinänen 2004:

Keinänen, Anssi: Tuomioistuimien rangaistuskäytännön arviointia. Edilex Publishing Oy, 2004.

Koponen 2014:

Koponen Pekka: Talousrikokset ja syytteestä sopiminen. Julkaistu Edilexissä 5.1.2014. Julkaistu aiemmin teoksessa Rikoksesta rangaistukseen, juhla-julkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012 toim. Tatu Hyttinen, Antti Jokela, Jussi Tapani, Mikko Vuorenpää Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012.

Kulla 2004:

Kulla, Heikki: Yhdenvertaisuuden osapuista. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. A: Juhlajulkaisut N:o 14., Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä 2004.

Lappi-Seppälä 2004:

Lappi-Seppälä Tapio: Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus III. Lakimies 3/2004 s. 422—450.

Lappi-Seppälä et al. 2004

Tapio Lappi-Seppälä – Kaarlo Hakamies – Dan Helenius – Pekka Koskinen – Martti Majanen – Sakari Melander – Kimmo Nuotio – Ari-Matti Nuutila – Timo Ojala – Ilkka Rautio: Rikosoikeus 2004, e-Julkaisu. Alma Talent Oy, 2004 (saatavilla Alma Talnet Fokus –palvelussa, jatkuva julkaisu).

Letto-Vanamo 2017:

Access to justice – a concept with many meanings . JFT 2–4/2017 s. 233–241.

Linna 2010:

Linna, Tuula.: Puntarissa Plea bargaining – vastassa oikeusturva ja itsekriminointisuoja. Oikeustiede – Jurisprudentia 2010 s. 191–261

Mattila 2014:

Mattila, Riikka: Työperäinen ihmiskauppa syyteharkinnassa– tutkimus oikeus- ja näyttökysymyksistä työperäisen ihmiskaupan tapauksissa erityisesti syyteharkinnan kannalta. Pro gradu -tutkielma, kevät 2014, Helsingin yliopisto. Julkaista Edilexissä 9.1.2015.

Melander 2002:

Melander, Sakari: Kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Lakimies 6/2002, s. 938—961.

Melander 2011:

Melander, Sakari: Yhdenvertaisuus rikosoikeudessa. Oikeus 2/2011 s. 175—198.

Mäkelä & Niemi 2017:

Syyteneuvottelulainsäädännön toteutuminen Suomessa vuosina 2015—2016. Selvitysmuistio oikeusministeriölle, 30.11.2017. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Nissinen 2011:

Nissinen, Matti: Toteutuuko ihmisten yhdenvertaisuus syyttäjän edessä? Oikeus 3/2011 s. 379—382.

Nuotio 2005:

Nuotio, Kimmo: Mitä törkeämpi rikos, sen ankarampi rangaistus – suhteellisuusperiaatteesta rikosoikeudessa. Oikeus 2005 (34); 2; s. 178—184.

Rantala 2018:

Rantala, Anssi: Periaatteen asia - Sakon muuntorangaistuksen oikeudelliset argumentit ja unohdetut näkökohdat. Oikeus 2018 (47), 4; s. 439—464.

Sahavirta 2016:

Sahavirta, Ritva: Syyteneuvottelu – Kun käytäntö kohtaa teorian. Edilex 22.2.2016. Julkaistu aiemmin teoksessa Oikeustieteiden moniottelija – Matti Tolvanen 60 vuotta. Edita Publishing Oy 2016.

Sahavirta 2017:

Sahavirta, Ritva: Syyteneuvottelumenettelyn haasteet syyttäjätoiminnassa. Haaste 3/2017, 21–22.

Sahavirta 2018:

Sahavirta, Anna: Luottamuksella lopullisuuteen? oikeusvoiman vaikutukset syyteneuvottelumenettelyssä. Pro gradu -tutkielma, kevät 2018. Itä-Suomen yliopisto. Julkaista Edilexissä.

Saranpää 2017:

Saranpää, Timo: Syyteneuvottelusta hovioikeudessa. Teoksessa Toim. Riekkinen, Juhana, 2017. Juhlajulkaisu Tuula Linna. Oikeutta oikeudenkäynnistä täytäntöönpanoon. Alma Talent, Helsinki, s. 306–329.

Tapani-Tolvanen 2015:

Tapani, Jussi; Tolvanen, Matti: Syyteneuvottelun ongelmia. Defensor Legis N:o 2/2015

Tapani-Tolvanen 2015 (b):

Tapani, Jussi; Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi. Talentum Fokus, verkkojulkaisu. Alkuperäinen teos vuodelta 2008, uusin päivitys 2015.

Toivola 2000:

Toivola, Jarmo: Asianajajan ja syyttäjän toiminnasta rikosprosessissa. Defensor Legis 2000/4, s.593.

Tolvanen 2003:

Tolvanen, Matt: Asianosaisten määräämistöimistä rikosprosessissa. Defensor Legis 2003/6, s. 1009.

Tuori 2007:

Tuori, Kaarlo: Oikeuden ratio ja voluntas. Alma Talent, Helsinki 2007.

Vilkko 2011:

Vilkko, Nelli: Plea bargain -menettely Suomessa. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, kevät 2011. Julkaista Edilexissä 3.7.2012.

Virolainen – Pölönen 2004:

Virolainen Jyrki – Pölönen Pasi, 2004. Rikosprosessioikeus II: Rikosprosessin osalliset. WSOY Lakitieto, Helsinki.

Vuorenpää 2007:

Vuorenpää, Mikko: Syyttäjän tehtävät – erityisesti silmälläpitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki 2007.

Vuorenpää 2014:

Vuorenpää, Mikko: Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. Alma Talent Oy. Helsinki 2014.

Wayne 1984:

Wayne R. LaFAVE, Jerold H. Israel: Criminal procedure , volume 2, West Publishing Co. 1984 Minnesota

Virallislähteet

HE 44/2002 vp.:

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 58/2013 vp.:

Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämisestä koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 200/2017 vp.:

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 309/1993 vp.:

Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

LaVM 5/2014:

Lakivaliokunnan mietintö, hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi.

OM 77/03/2009:

Selvityspyyntö oikeudenkäyntien viivästymisistä.

OM 20/41/2009:

Oikeusministeriön arviomuistio 20/41/2009, arviomuistio resursseja säästävästä menettelystä, jossa rikoksen varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muutoin seuraavaa rangaistusta lievempään rangaistukseen.

OM 47/2010:

Oikeusministeriön arviomuistio 47/2010, arviomuistio syytteestä sopimisesta (plea bargaining)

OMML 87/2010:

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 87/2010, Oikeusprosessin pitkittymisen estäminen.

OMML 26/2012:

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 26/2012, Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen

OMML 58/2012:

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 58/2012, Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen Lausuntotiivistelmä

OMML 30/2015:

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 30/2015, Uhridirektiivin täytäntöönpano

PeVL 38/2006 vp:

Perustuslakivaliokunnan lausunto 36/2006 vp: Hallituksen esitys Euroopan perustuslaista tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

PeVL 7/2014 vp:

Perustuslakivaliokunnan lausunto 7/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi

Komitean mietintö 2003:

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö 2003:3

Työryhmän mietintö 2001:

Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 1: Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen, työryhmän mietintö 1.6.2001.

VSV 2001:

Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 1, Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen. Työryhmän mietintö 1.6.2001.

VKS 2015:6:

Ohje syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön soveltamisesta. Yleinen ohje, Dnro 26/31/14 28.12.2015

VKS 2018:

Valtakunnansyyttävirston lausunto 6.2.2018. Asia: O72/2017 vp Syyteneuvottelulainsäädännön toteutuminen Suomessa vuosina 2015 - 2016

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1989:4

KKO 1989:28

KKO 1992:173

KKO 2000:63

KKO 2001:66

KKO 2005:56

KKO 2003:18

KKO 2003:53

KKO 2003:62

KKO 2003:63

KKO 2011:93

KKO 2011:102

KKO 2017:82

KKO 2018:2

KKO 2018:60

Hovioikeudet

Itä-Suomen HO 16.11.2016. R 15/1378.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Babar Ahmad ym. v. Yhdistynyt Kuningaskunta, tuomio 6.7.2010

Kulikowski v. Puola, tuomio 19.5.2009

Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia, tuomio, 29.4.2014

U.S. Supreme Court

Brady v. United States, 397 U.S. 742 (1970)

Michigan Supreme Court

People v. Snow, tuomio 14.10.1971

Lyhenteet

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus, SopS 63/2019
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	Esitutkintalaki 22.7.2011/805
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia yleissopimus 8/1976
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/9
OM	Oikeusministeriö
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
RL	Rikoslaki 19.12.1889/39
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
SopS	Sopimussarja
VKSV	Valtakunnansyyttäjänvirasto

1. Johdanto

1.1. Johdatus aiheeseen

Tutkielmani käsittelee syyteneuvottelumenettelyn mahdollisia ongelmakohtia yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Oikeuskirjallisuudessa ja syyteneuvottelua koskevassa lainvalmisteluaineistossa on oikeutetusti nostettu esiin huoli yhdenvertaisuuden vaarantumisesta. Tarkoituksena on tutkia ja pohtia, ovatko nämä esitetyt ongelmakohdat sellaisia, että ne tosiasiassa vaarantavat yhdenvertaisuuden toteutumisen, ja mikäli tällainen vaara on olemassa, arvioidaan sitä, onko kyseinen ongelma poistettavissa toimimalla tietyllä tavalla. Yhdenvertaisuuden toteutumista tutkitaan erityisesti syytetyn näkökulmasta.

Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi annettiin vuonna 2013.¹ Lainmuutokset astuivat voimaan vuoden 2015 alusta. Syyteneuvottelu on instituutiona Suomen oikeusjärjestelmälle uusi.² Syyteneuvottelu on alun perin peräisin Yhdysvalloista ja se on laajalti omaksuttu myös muihin common law-maihin. Angloamerikkalaisissa maissa syyteneuvottelumenettely on käytetyin rikosasiain käsittelymuoto.³ Erityisesti Yhdysvalloissa yhdenvertaisuusongelmat syyteneuvottelumenettelyihin liittyen ovat ilmeiset. Syyteneuvottelu nähdään common law –maissa tehokkaana keinona välttää raskasrakenteisesta valamiesoikeudenkäynnistä johtuvat kustannukset.⁴

Menettely on vallannut alaa myös mannereurooppalaisissa oikeusjärjestelmissä. Saksassa jopa puolet rikosasioista käsitellään ensin syyteneuvottelussa. Norjassa ja Tanskassa on myös käytössä omanlaisensa syyteneuvottelu.⁵ Syyteneuvottelulla ei ole yhtä tiettyä muotoa, vaan jokainen sen käyttöön ottanut valtio on muokannut siitä omanlaisensa menettelyn. Myös Suomessa vuonna 2015 käyttöön otettu syyteneuvottelu on omanlaisensa, eikä se ole suoraan verrattavissa minkään muun valtion vastaavaan menettelyyn. Yhteistä kaikille

---

¹ HE 58/2013 vp.

² Tapani- Tolvanen 2015, s. 292.

³ Ashworth 2005 s. 266–268. Yhdysvalloissa jopa 97 % tapauksista, jotka voisivat mennä täysimittaiseen oikeudenkäyntiin, käsitellään syyteneuvottelumenettelyssä.

⁴ HE 58/2013vp, s.4.

⁵ Tapani -Tolvanen 2015, s. 293.

syyteneuvottelumenettelyille on, että rikoksesta syytetty voi syyllisyytensä myöntämällä säästää oikeudenkäyntikuluja ja nopeuttaa asian käsittelyä, ja tästä prosessieconomisesti kannattavasta teosta palkitaan huomattavasti lievemmillä rangaistuksella.

Keskustelu syyteneuvottelun käyttöönotosta lähti liikkeelle 2000-luvun alussa. Valtakunnansyyttäjävirasto asetti vuonna 2001 työryhmän selvittämään syyteneuvottelun käyttöönoton mahdollisuutta, joskin erittäin suppeasti. Työryhmä päätyi lopputulokseen, ettei syyteneuvottelu ollut oikeusjärjestelmäämme sopiva. Työryhmä nosti esiin, että syyteneuvottelun käyttöönotto saattaisi vaarantaa syytepakkoperiaatteen ja virallisperiaatteen toteutumisen. Kyseiset periaatteet edustavat yhdenvertaisuutta, oikeusvarmuutta ja ennustettavuutta. Työryhmän mukaan ”*plea bargaining -menettelyn hyväksyminen merkitsisi periaatteelliselta kannalta suurta muutosta rikosprosessijärjestelmämme ”kivijalkaan” ja samalla etääntymistä mainittujen periaatteiden sanotuista tärkeistä tausta-arvoista.*”⁶ Samaiseen lopputulokseen päätyi tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea vuonna 2003. Komitean mukaan syyteneuvottelu ei soveltunut arvolähtökohdiltaan Suomen oikeusjärjestelmään.⁷ Molemmissa mietinnöissä ongelmat yhdenvertaisuuden toteutumisen suhteen olivat keskiössä.

Asiaa puitiin tietyllä tasolla lisää oikeusministeriön eduskunnan perustuslakivaliokunnalle antamassa oikeudenkäynnin viivästymistä koskevassa selvityksessä. Kyseisessä selvityksessä todettiin oikeudenkäyntien olevan prosessieconomian kannalta kestävämpiä. Oikeudenkäyntiajat ovat Suomessa joissakin tapauksissa huomattavan pitkiä ja muutoinkin kaikille osapuolille raskaita niin taloudellisesti kuin henkisesti. Selvityksen perusteella päätettiin kartoittaa keinoja, joilla oikeudenkäyntien viivästymisiä pystyttäisiin välttämään. Painopiste laitettiin sellaisten keinojen löytämiselle, jossa syytetyltä saatu tunnustus mahdollisimman aikaisessa vaiheessa prosessia säästäisi niin tutkinta-, syyttaja- kuin tuomioistuinresursseja.⁸ Oikeusministeriö laati asiasta arviomuistion, jossa käytiin pintapuolisesti läpi eri valtioissa käytössä olevia järjestelmiä ja tunnusteltiin mahdollisesti Suomeen sopivaa järjestelmää. Se ei sisältänyt vielä mitään konkreettista mallia syyteneuvottelumenettelystä.⁹ Muistio lähetettiin lausuntokierrokselle. Kolme viidesosaa vastauksista oli kriittisiä,

---

⁶ Työryhmämietintö 2001, s. 31.

⁷ Komitean mietintö 2003, s. 299.

⁸ OM 77/03/2009 s.18.

⁹ OM 20/41/2009.

ja erityisesti huolta aiheutti mahdolliset yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvät ongelmakohdat. Viidesosassa suhtauduttiin myönteisesti syytteestä sopimiseen ja viimeisen viidesosan suhtautuminen oli neutraalia.¹⁰ Tässä vaiheessa kriittinen näkökanta oli selvästi vallitseva.

Alun kielteisestä suhtautumisesta huolimatta vuonna 2012 oikeusministeriön työryhmä päätyi syyteneuvottelun kannalta myönteiseen lopputulokseen. Prosessiekonomian periaate nousi mietinnössä jalustalle.¹¹

Syyteneuvottelun myötä samanlaisista rikoksista voidaan määrätä erilaiset rangaistukset. Jotkut eivät pääse syyteneuvottelun piiriin, vaikka tunnustaisivatkin teon. Tähän voivat olla syynä osallistilanteet tai asianomistajan kielteinen suhtautuminen syyteneuvottelun aloittamiseen. Tällaiset tilanteet ovat omiaan vaarantamaan yhdenvertaisuuden toteutumisen.

1.2. Tutkielman rakenne

Jotta voidaan pohtia tutkielman ydinkysymystä, eli sitä, toteutuuko yhdenvertaisuus syyteneuvottelussa syytettyjen näkökulmasta, on ensin määriteltävä, mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan. Tutkielman alussa selvitän, millaisia ilmenemismuotoja yhdenvertaisuudella oikeusjärjestelmässämme, erityisesti rikosoikeudessa ja rikosprosessin yhteydessä, on. Kyseessä ei kuitenkaan ole asia, joka voidaan laittaa yhteen tietynmuotoiseen tai –suuruiseen muottiin, sillä yhdenvertaisuus ei itsessään ole jäykkä ja tarkalla mittaristolla määriteltävä käsite. Kappaleessa käydään läpi myös se, millaisia vaatimuksia yhdenvertaisuus asettaa syyttäjän toimintaan. Esimerkiksi syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate on yhdenvertaisuuden ilmenemismuoto. Kansallisen oikeusjärjestelmämme sisältämien yhdenvertaisuuden ilmenemismuotojen lisäksi halusin ottaa mukaan myös oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan EIS 6.1. artiklan, jonka perusteella EIT on antanut tuomioita syyteneuvotteluja koskevissa oikeudenkäynneissä.

Toisessa varsinaisessa kappaleessa käydään lävitse syyteneuvottelun käyttöönoton tuomat lainmuutokset ja kuvaillaan Suomen syyteneuvottelumenettelyn pääpiirteissään. Käyn läpi

---

¹⁰ OM 47/2010.

¹¹ Työryhmämietintö 2012, s.37.

myös syyteneuvottelun käyttöönoton taustan. Nostan esiin mietinnöissä ilmenneitä kriittisiä näkökulmia. Jokaisessa syyteneuvottelua koskevassa valmisteluasiakirjassa nostettiin esiin yhdenvertaisuuteen liittyviä ongelmia, joita syyteneuvottelumenettelyn käyttöönotto saattaa tuoda. Mielenkiinnosta ja näkökulmia laajentaakseni käyn lävitse äitivaltion, Yhdysvaltojen, syyteneuvottelumenettelyn sisällön pääpiirteissään. Uskon tämän herättävän kritiikkiä, sillä Suomen syyteneuvottelumenettely on menettelynä erittäin modifioitu versio Yhdysvaltain vastaavasta. Yhdysvaltojen syyteneuvottelumenettely ei täyttäisi itsessään meidän käsityksemme mukaisen yhdenvertaisuuden asettamia vaatimuksia oikeastaan missään suhteessa. Haluan kuitenkin käydä lävitse syyteneuvottelun ”kantaäitimuodon” ja nostaa esille yhdysvaltalaisessa syyteneuvottelumenettelyssä yhdenvertaisuuden kannalta ongelmalliset kohdat samalla pohtien, ovatko kyseiset kohdat sellaisia, että ne saattaisivat mahdollisesti aktualisoitua myös suomalaisessa syyteneuvottelussa, vaikka meidän syyteneuvottelumenettelymme onkin rankalla kädellä muokattu.

Tutkielman ydinosiossa ”Syyteneuvottelu ja yhdenvertaisuus” käydään läpi suomalaisen syyteneuvottelun mahdollisia ongelmakohtia erityisesti syytettyjen yhdenvertaisuuden kannalta. Mikäli ongelmakohtia löytyy, pohditaan, miten ne olisivat vältettävissä. Ensimmäinen ongelma on erilaisten rangaistusten määrittäminen samanlaisista rikoksista. Jos syytetty pääsee syyteneuvottelun piiriin, tunnustamisoikeudenkäynnissä rangaistus määrätään matalampana kuin samasta rikoksesta varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittu rangaistus. Kysymys on siitä, muuttaako syytetyn antama tunnustus olosuhteita niin paljon, että se eroaa merkittävältä osin tunnustamattomasta teosta. Toinen ongelmakohta liittyy osallistilanteisiin. Lähtökohtaisesti kaikkien rikokseen osallistuvien on tunnustettava tekonsa, jotta syyteneuvottelun aloittaminen olisi mahdollista. Jos toisen osallisen rikos käsiteltäisiin syyteneuvottelussa ja toisen varsinaisessa oikeudenkäynnissä, ei saavutettaisi sitä prosessiekonomista hyötyä, jota varten koko syyteneuvottelu on otettu osaksi oikeusjärjestelmäämme. Tällöin palataan myös osaltaan siihen, onko tunnustuksella osallistilanteissa tosiasiaa pienempi merkitys kuin ”yhden tekijän” -tilanteissa. Kolmanneksi pohdin, aiheuttaako asianomistajan määräysvalta ongelmia syytettyjen yhdenvertaisuuden kannalta. Syyteneuvottelu on mahdollista aloittaa vain, jos asianomistaja suostuu asian käsittelyyn syyteneuvottelumenettelyssä. Asiaomistajan oikeudet ovat laajat, eikä syyteneuvottelumenettelyn käyttöönotto tuonut tähän muutosta. Voidaan jopa ajatella, että asianomistajan prosessivalta lisääntyi syyteneuvottelun käyttöönoton myötä. Suomalainen syyteneuvottelu-

menettely soveltuu vain rikoksiin, joista voidaan tuomita enintään kuusi vuotta vankeutta. Menettely ei sovellu myöskään seksuaali- tai väkivaltarikoksiin. Tutkielman neljäs pohdintaosio keskittyykin siihen, toteutuuko yhdenvertaisuus siitä huolimatta, että syyteneuvottelumenettely ei ole mahdollinen kaikkien rikosnimikkeiden kohdalla. Näiden varsinaisten tutkimuskysymysten lisäksi yhdenvertaisuus ja sen vaarantuminen ovat kantavia elementtejä läpi koko tutkielman, ja potentiaalsiin yhdenvertaisuusongelmiin otetaan kantaa myös varsinaisia tutkimuskysymyksiä sivuavissa tutkielman osissa.

Käytän suomalaisesta syyteneuvottelusta sanaa syyteneuvottelu tai syyteneuvottelumenettely.

1.3. Menetelmät ja lähteaineisto

Tutkielmassa käytetään oikeusdogmaattista menetelmää. Lainopin eli oikeusdogmatiikan tutkimuskohteena on positiivinen eli säädetty oikeus. Lainopillisessa tutkimuksessa tulkitaan ja punnitaan oikeudellisia tekstejä sekä systematisoidaan niitä.¹² Näille oikeusnormeja sisältäville teksteille pyritään tulkinnan ja punninnan kautta antamaan merkityssisältö.¹³

Lainopilla nähdään olevan kaksi pääasiallista tehtävää: oikeuden tulkinta ja oikeuden systematisointi. Nämä tehtävät ovat riippuvaisia toisistaan. Oikeuden tulkinnalla tarkoitetaan positiivisen oikeuden sisältävien oikeusnormien merkityksen selvittämistä. Kaarlo Tuorin mukaan *"kun oikeusdogmatiikka täyttää tulkintatehtävänsä, se konstruoi hypoteettisia tosiasia-asetelmia, joihin se suhteuttaa normatiiviset kannanottonsa ja jotka toimivat tulkintasuositusten tosiasiapremisseinä."*¹⁴ Oikeuden tutkija tekee tulkintakannanottoja voimassa olevan oikeuden sisällöstä. Huomattava on, ettei oikeuden sisällön tutkiminen ja tulkinta rajoitu vain kirjoitetun lain tulkintaan, vaan myös oikeusperiaatteiden punnintaan. Tämä johtuu siitä, että oikeusnormilauseen (eli kielellisen ilmaisun) lisäksi oikeusnormi sisältää myös ajatussisällön ja tämä ajatussisällön taustalla vaikuttavat oikeusperiaatteet.¹⁵

---

¹² Aarnio 1989, s. 47—48.

¹³ Hirvonen 2011, s. 36—52.

¹⁴ Tuori 2007, s.27.

¹⁵ Aarnio 1978, s.64.

Tulkinnassa käytetään erilaisia metodeja, joita määrittävät tulkintaperiaatteet. Se, mitä tulkintaperiaatetta tulkitsija pääasiallisesti noudattaa, riippuu pitkälti siitä, mille oikeudenalalle tulkittava oikeusnormi kuuluu. Tulkitsijalta vaaditaan näin valvettavuutta. Hänen on tiedettävä, mitkä ovat yleisesti hyväksytyt tulkintaperiaatteet tutkittavalla oikeudenalalla. Esimerkiksi rikosoikeudessa johtavana tulkintaperiaatteena nähdään sanamuodon mukainen tulkinta. Tämä johtuu rikosoikeuden taustalla vaikuttavista oikeusperiaatteista.¹⁶ Tässä tutkielmassa käytetään sanamuodon mukaisen tulkinnan lisäksi erityisesti arvopohjaista tulkintaa. Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, onko syyteneuvottelumenettely yhdenvertainen, toisin sanoen, ilmentääkö syyteneuvottelu yhdenvertaisuutta, vai ovatko muut arvot vallanneet tämän tilan yhdenvertaisuudelta. Yhdenvertaisuuden määrittelemisen on tietyiltä osin myös oikeusfilosofista pohdintaa, joskin tässä tutkielmassa tällaista syväskellusta filosofiseen maailmaan ei tehdä. Joitain kaikuja oikeusfilosofian maailmasta tässä tutkielmassa kuitenkin on. Kappaleessa 4.4.2. pohditaan oikeushyvien painoarvoa lainsäätäjän toimien takana. Pohdintaa voidaan luonnehtia metaoikeudelliseksi.

Tutkielmassa lähdeaineistona on käytetty pääasiassa vain kotimaista oikeuskirjallisuutta sekä kansallisia säädöksiä ja niiden esitöitä. Yksin syyteneuvotteluun keskittyvää kirjallisuutta on tällä hetkellä vielä niukasti, mikä on luonnollista, sillä kyseessä on melko tuore menettely. Ansiokkaita opinnäytetöitä on syyteneuvottelusta kuitenkin tehty, näistä mainittakoon erityisesti Nelli Vilkon ”*Plea bargain -menettely Suomessa*”.¹⁷ Kotimaista oikeuskäytäntöä on aiheeseen liittyen myöskin vähän, mutta olen pyrkinyt löytämään tutkielman kannalta kaikki mahdolliset relevantit oikeustapaukset. Yhdenvertaisuuden toteutumiseen syyteneuvottelussa keskittyviä tutkielmia tai artikkeleita ei syksyyn 2019 mennessä ole julkaistu (joskin asiaa on julkaisuissa sivuttu), joten koen, että tällä tutkielmalla on tilausta. Yhdysvaltalaisista oikeuskirjallisuutta on käytetty silloin, kun suomalaista syyteneuvottelua verrataan muiden Yhdysvaltojen syyteneuvottelumenettelyyn. Tämä luo heikon oikeusver-

---

¹⁶ Hirvonen 2011, s.35 Luettelen tässä yleisesti hyväksytyt tulkintaperiaatteet: sanamuodon mukainen tulkinta, systemaattinen tulkinta, historiallinen tulkinta, vertaileva tulkinta, supistava/laajentava tulkinta, analoginen tulkinta, teleologinen tulkinta, arvoperusteinen tulkinta ja objektiivinen tulkinta

¹⁷ Tutkielma on laadittu vuonna 2011, jolloin syyteneuvottelua koskeva lainsäädäntö oli vielä rakennusvaiheessa. Muita tutustumisarvoisia pro gradu töitä ovat Heikki Miettisen ”Tunnustus rangaistuksen lieventämisperusteena – arviointia erityisesti rikosten selvittämisen, itsekriminointisuojaan ja todistelun luotettavuuden kannalta” (julkaistu Edilexissä 13.6.2014), Anna-Erika Pesosen ”Tunnustaminen ja syytteestä sopiminen osaksi suomalaista rikosprosessia – käyttökelpoinen lisä keinovalikoimaan vai kyseenalaista kaupankäyntiä? – oikeuspoliittista keskustelua tunnustamisen muuttuvasta merkityksestä” (julkaistu Edilexissä 5.9.2011) ja Anna Sahavirran ”Luottamuksella lopullisuuteen? oikeusvoiman vaikutukset syyteneuvottelumenettelyssä” (julkaistu Edilexissä 16.8.2018).

tailevan aspektin, joskin tämän tutkielman tarkoituksena ei kuitenkaan ole olla oikeusvertaileva tutkimus, vaan muiden valtioiden oikeudenjärjestyksien esiin tuomisella pyritään edesauttamaan oman syyteneuvottelumenettelymme sisällön selvittämistä. Yhdysvaltojen syyteneuvottelumenettely on otettu tutkielmaan mukaan siksi, että sitä voidaan pitää syyteneuvottelun kantamuotona.

Tutkielmani pohtii yhdenvertaisuuden toteutumista teoreettisella tasolla. Syyteneuvottelu on melko uusi menettely, joka hakee vielä asemaansa suomalaisessa oikeusjärjestelmässä, jolloin yhdenvertaisuuden käytännön toteutumisen tutkiminen ei vielä tässä vaiheessa toisi suuria hyötyjä.

1.4. Tutkimuskysymykset ja rajaukset

Yhdenvertaisuus on käsitteenä laaja ja syyteneuvottelussa itsessään on monta eri vaihetta ja kohtaa, joita voisi tarkastella yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiksi valikoituvat seuraavat kokonaisuudet:

1. Toteutuuko yhdenvertaisuus silloin, kun syyteneuvottelun kautta määrätään matalampi rangaistus samanlaisesta teosta kuin varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomitusta, kun varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomitusta teosta saatu rangaistus on huomattavasti korkeampi?
2. Täyttyykö yhdenvertaisuuden vaatimus silloin, jos/kun syyteneuvotteluun pääsyn edellytyksenä on kaikkien rikokseen osallisten suostumus käsitellä asia syyteneuvottelumenettelyssä?
3. Onko asianomistajan suostumus syyteneuvottelun aloittamiselle ongelma yhdenvertaisuuden kannalta?
4. Syyteneuvottelu on rajattu koskemaan vain erikseen määriteltäviä rikoksia. Asettaako tämä rikoslajikohtainen soveltuvuus rikoksentekijät eriarvoiseen asemaan?

Tutkimuksellani pyrin selvittämään, ilmeneekö yllä olevissa kysymyksissä yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisia kohtia, ja jos ilmenee, ovatko kyseiset ongelmat vältettävissä.

sä jollakin keinolla. Kysymys alueellisesta yhdenvertaisuudesta on rajattu tämän tutkielman ulkopuolelle. Mainittakoon kuitenkin, että suurin osa syyteneuvotteluista käydään tällä hetkellä Etelä-Suomessa. Tämä kuitenkin selittyy osittain sillä, että syyteneuvottelumenettelyn keskiössä ovat talousrikokset ja suurin osa tällaisista rikoksista tapahtuu Etelä-Suomessa. Mahdolliset resursseihin liittyvät asiankohdat saattavat kuitenkin johtaa siihen, ettei syyteneuvottelun soveltaminen eri puolella Suomea ole yhdenvertaisesti mahdollista.¹⁸

---

¹⁸ Sahavirta 2016, s.388.

2. Yhdenvertaisuus

2.1. Kaksi päälinjaa

Tässä luvussa selvitämme aineellisen ja muodollisen yhdenvertaisuuden sisällön ja käymme läpi sen, miten yhdenvertaisuus ilmenee rikosoikeudessa ja rikosprosessissa. Nämä ilmenemismuodot käydään läpi yleisesti. Lisäksi selvitämme, millaisessa muodossa yhdenvertaisuus ohjaa syyttäjän toimintaa. Esiin nostetaan myös EIS:n vaatimuksen oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille.

Yhdenvertaisuus on perusoikeus, jolla on erilaisia ilmenemismuotoja. Yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja lain käytön ennustettavuus edellyttävät oikeusjärjestykseltä tiettyä koherenssia, yhtenäisyyttä.¹⁹ Perustuslain 6 § 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Yhdenvertaisuuden periaate muodostaa yhden oikeusvaltion peruselementeistä. Sen lisäksi, että yhdenvertaisuus periaatteena tunnustetaan erikseen perustuslaissa, se on myös oikeuskulttuurimme taustalla vaikuttava arvo. Yhdenvertaisuus on itse asiassa osa ”perusoikeuden” käsitettä. Perusoikeus on luonteeltaan yhdenvertainen, sillä se on perusoikeus juurikin siksi, että se on yhdenvertainen. Perusoikeuksien katsotaan kuuluvan kaikille.²⁰ Modernin oikeuden tunnusmerkistöön kuuluvat tietynlaiset lähtökohdat. Tällaisia lähtökohtia ovat yhdenvertaisuus, oikeusvarmuus ja lainkäytön ennakoitavuus.²¹ Perusoikeudet ovat näiden lähtökohtien ilmentymä.

Yhdenvertaisuuden voidaan nähdä ilmenevän kahdessa eri muodossa: muodollisessa (oikeudellinen) ja aineellisessa (tosiasiallinen).²² Molempien yhdenvertaisuuden muotojen on toteuduttava, jotta voidaan puhua yhdenvertaisuuden *todellisesta* toteutumisesta. Aineellinen yhdenvertaisuus ei ole mahdollinen ilman muodollista yhdenvertaisuutta ja toisaalta muodollisesti yhdenvertainen järjestelmä on hyödytön, jos se tuottaa aineellisesti epäyhdenvertaisia lopputulemia, ja kysymys ei ole positiiviseen erityiskohteluun liittyvästä asiakokonaisuudesta. Muodolliseen yhdenvertaisuuteen lukeutuu useita eri osa-alueita, esimerkiksi oikeudenmukainen oikeudenkäynti (ja sen sisältämä *equality of arms*), rikosoikeudel-

---

¹⁹ Tuori 2007, s.7.

²⁰ HE 309/1993 vp, s. 16/I.

²¹ Tuori 2007, s.134.

²² Melander 2011, s. 178

linen suhteellisuusperiaate, syytetyn itsekriminointisuojaan toteutuminen ja *in dubio pro reo* –periaatteen huomioon ottaminen.

Jotta rikosoikeusjärjestelmä olisi oikeudenmukainen, ja toteuttaisi mahdollisimman tehokkaasti PL 6 § 1 momentin säännöstä, tulee rikosoikeusjärjestelmän asettaa kaikki sen piirissä toimivat henkilöt lähtökohtaisesti samanarvoiseen asemaan. Lainkäytön piirissä olevaa henkilöä ei lähtökohtaisesti saa asettaa eri asemaan toisen henkilön kanssa. PL 6 § 1 momentin sanamuodon ”*lain edessä*” on katsottu viittaavan erityisesti lainsoveltajaan, joskin sen voidaan katsoa viittaavan myös lainsäätäjään. Lainsäätäjän tulee kiinnittää toiminnassaan huomiota lainsäädännön sisällölliseen eli aineelliseen yhdenvertaisuuteen. Säädettyjen lakien tulee olla sellaisia, että ne noudattavat yhdenvertaisuuden periaatetta. Lainsoveltajan taas tulee kiinnittää suurta huomiota muodollisen yhdenvertaisuuden toteutumiseen.²³ Oikeusvaltiollisen rikosoikeusjärjestelmän yhdenvertaisuuden turvaamisen lähtökohdaksi on näin asetettava näkemys, jonka mukaan kaikki kyseisen järjestelmän piirissä olevat henkilöt ovat potentiaalisia rikoksentekejiä.²⁴

Lainsäätäjän on toiminnassaan turvattava niin aineellisen kuin muodollisen yhdenvertaisuuden toteutuminen. Aineellisen eli tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää sitä, että jo vallitsevaa eriarvoisuutta pyritään esimerkiksi lainsäädännöllisin keinoin lieventämään, ja ideaalissa tilanteessa lopulta poistamaan kyseinen eriarvoisuus kokonaan. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamisen nimissä on välttämätöntä, että ihmisiä kohdellaan eri tavalla yhteiskunnallisesti hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi.²⁵ Kysymys saattaa olla tällöin esimerkiksi positiivisesta erityiskohtelusta. Positiivisessa erityiskohtelussa jollekin tietylle ryhmälle suodaan erioikeuksia heidän asemansa parantamiseksi, eli käytännössä kysymys on eriarvoisuuden poistamisesta.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan, joka koski vanhempainpäivärahoja ja työnantajakustannusten korvaamista koskevan lainsäädännön muuttamiseksi annettua hallituksen

---

²³ Melander 2011, s. 179.

²⁴ Melander 2011, s.175.

²⁵ HE 309/1993 vp, s. 43/I ja Hallberg & al., s. 230 ja 232.

esitystä, korostanut, että PL 6 § 1 momentti ei edellytä henkilöiden samanlaista kohtelua, jos taustalla olevat olosuhteet eivät ole samankaltaisia.²⁶ Tämä on yksi konkreettinen esimerkki siitä, miten aineellista yhdenvertaisuutta edistetään lainsäädännön keinoin.

Muodollinen yhdenvertaisuus pitää sisällään mielivallan kiellon ja vaatimuksen kohdella samanlaisia tapauksia samalla tavalla.²⁷ Rikosprosessissa tulee muodollisen yhdenvertaisuuden nimissä samanlaisissa rikoksista tuomita samantasoinen rangaistus ja vastaavasti erilaisista rikoksista erilainen rangaistus.²⁸ Lainsoveltajan tekemä arviointi siitä, milloin kyseessä todella ovat *samanlaiset* rikokset erotuksena *samankaltaisista* rikoksista, muodostuu tässä muodollisen yhdenvertaisuuden toteutumisen kulmakiveksi. Lainsoveltajalla viitataan tässä erityisesti tuomarin ratkaisutoimintaan, mutta myös syyttäjän toimintaan. Muodollinen yhdenvertaisuus on erityisesti menettelyllistä yhdenvertaisuutta.²⁹ Erityisesti rikosprosessin menettelysäännösten tulee olla sellaiset, että lainsoveltajan on mahdollisuus tuottaa yhdenvertaisia ratkaisuja. *Jaakko Jonkan* mukaan ”*menettelyllinen oikeudenmukaisuus on nykykäsityksen mukaan arvo sinänsä, ei pelkästään väline oikeaan lopputulokseen pääsemiseksi. Ei riitä, että prosessin lopputulos on oikea. Myös siihen johtavan menettelyn pitää olla sellainen, että se koetaan oikeudenmukaiseksi*”.³⁰ Muodollinen yhdenvertaisuus on osa menettelyllistä oikeudenmukaisuutta.

Muodollisen yhdenvertaisuuden voidaan katsoa sisältävän idean *suhteellisesta yhdenvertaisuudesta*. Kysymys on olosuhteiden mukaisesta yhdenvertaisuudesta, kuten perustuslakivaliokunta korosti mietinnössään.³¹ *Kulla* kuvaa suhteellista yhdenvertaisuutta seuraavasti: “*Suhteellinen yhdenvertaisuus liittyy etujen ja rasitusten oikeudenmukaiseen jakamiseen. Kun etujen jaon peruste täsmää henkilöiden välisiin eroihin ja yhtäläisyyksiin, silloin jako on suhteellinen, moraalisesti yhtäläinen ja oikeutettu (“suum cuique tribuere”)*”.³² Suhteellinen yhdenvertaisuus toteutuu, mikäli ne mittarit, joiden perusteella etuja (tai haittoja) jaetaan, ovat selkeät ja itsessään oikeutetut ja yhdenvertaiset.

---

²⁶ PeVL 38/2006 vp. s. 4.

²⁷ HE 309/1993 vp, s. 42/II

²⁸ HE 309/1993 vp, s. 42/II.

²⁹ Kulla 2004, s.108.

³⁰ Jonkka 2003: s. 981.

³¹ PeVL 38/2006 vp. s. 4.

³² Kulla 2004, s.106.

Muodolliseen yhdenvertaisuuteen on myös katsottu kuuluvan *access to justice*, tosiasiallinen oikeus lainkäyttöön. Tosiasiallinen oikeus lainkäyttöön voidaan katsoa olevan silloin, kun jokaisella on mahdollisuus saada asiansa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Lisäedellytyksenä on, että saatu tuomio on pantavissa täytäntöön tehokkaalla tavalla.³³

2.2 Yhdenvertaisuus rikosoikeudessa ja rikosprosessissa

2.2.1. Yleisesti

Yhdenvertaisuus kytkeytyy tiukasti rikoslainsäädäntöme ja rikosoikeutemme taustatajatuksiin. Jotta rikosoikeudellinen järjestelmämme olisi yhdenvertainen, tulee sen asettaa kaikki samaan asemaan. Lähtökohtana onkin, että kaikkia henkilöitä kohdellaan ”potentiaalisina rikosentekijöinä”.³⁴ Yhdenvertaisuuden periaate näyttäytyy rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden kentällä käytännössä eri vaiheissa. Ensinnäkin rikosoikeudellinen laillisuusperiaate pohjautuu yhdenvertaisuuden periaatteeseen.³⁵ Laillisuusperiaatteen mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Säännöksen toisen virkkeen mukaan rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty (PL 8 §).

Oikeuskirjallisuudessa ja oikeustieteellisessä tutkimuksessa yhdenvertaisuutta eri rikosprosessin osa-alueilla on argumentoitu jonkin verran. *Melander* on nostanut esiin yhtenä rangaistusmuotona käytettävään yhdyskuntapalveluun, yhdenvertaisuuden kannalta relevantin, ongelmakohdan. *Melander* esittää seuraavan kysymyksen: ” *Miten on perusteltavissa, että samasta teosta voi toiselle seurata ehdoton vankeusrangaistus ja toiselle yhdyskuntapalvelurangaistus, kun yhdyskuntapalvelun soveltamisen edellytyksenä on tekijän soveltuvuus yhdyskuntapalveluun (RL 6:11.2: ” – hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta” ja soveltuvuusselvitystä koskeva L yhdyskuntapalvelusta 4 §)?* ”. Vastauksena *Melander* esittää, että yhdyskuntapalveluksessa kysymys on tarkoituksenmukaisemmasta ja

---

³³ Frände & al., 2017, luku I, kohta ”Access to justice”

³⁴ *Melander* 2011, s. 175.

³⁵ *Melander* 2011, s.177.

soveltuvammasta seuraamuksesta, joka tarkoituksena on laitusrangaistuksiin liittyvien haittojen vähentäminen. Vaikka yhdyskuntapalvelu olisi mahdollisesti muodollisen yhdenvertaisuusnäkemysten kannalta hieman ongelmallinen, sitä voidaan perustella aineellisen yhdenvertaisuuden toteuttamisella sekä kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohdilla.³⁶

Oma kysymyksensä on, mihin asti yhdenvertaisuutta voidaan rajoittaa vedoten kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuus näkökohtiin. Jotta rikoksen tekijä pääsee yhdyskuntapalveluun, on hänen oltava soveltuva suorittamaan kyseistä rangaistusta. Näin ollen henkilön persoonallisuus ja tausta vaikuttavat siihen, arvioidaanko henkilön suoriutuvan yhdyskuntapalveluksesta.

Anssi Rantala sanoo sakon muuntorangaistusta koskevassa artikkelissaan, että ihmiset asetetaan eri asemaan, kun samanlaisessa tapauksessa toiselle määrätään täytäntöön pantava rangaistus, ja toiselle taas ei.³⁷ Muuntorangaistuksen määrääminen vain sellaisille henkilöille, joilla on varallisuutta, kuulostaa epäoikeudenmukaiselta. Ehdoton vankeus on rangaistuslajeista ankarin ja sillä rajoitetaan tuomitun henkilökohtaista vapautta. Jos henkilön varallisuus tai varattomuus on peruste, jolle annetaan niin suuri painoarvo, että toisella se johtaa vapauden rajoittamiseen ja toisella ei, kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuus näkökohtiin on jokseenkin kyseenalaista vedota.

2.2.2. Rikosoikeudellinen suhteellisuusperiaate

Rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaan *“Rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.”* Säännös on rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen ilmentymä. Rikoksen ja rangaistuksen välillä on oltava oikeudenmukainen suhde. “Oikeudenmukainen suhde” on käsitteenä epätarkka, eikä lainsäätäjällä ole antanut sen suurempia tarkennuksia sen sisältöön.³⁸ Käytännössä oikeudenmukainen suhde rikoksen ja rangaistuksen mukaan on, kun rangaistus on suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyll-

---

³⁶ Melander 2011, s. 189.

³⁷ Rantala 2018, s.456.

³⁸ Lappi-Seppälä et al. 2004: e-kirjan kappale 1.4., kohta ”suhteellisuusperiaate”:

lisyyteen. Suhteellisuusperiaatteen noudattaminen tarkoittaa sitä, että samalla noudatetaan käytännössä myös yhdenvertaisuusperiaatetta.³⁹

Suhteellisuusperiaatteen ei kuitenkaan voida katsoa asettavan jäykkiä rajoja rangaistuksen mittaamisen suhteen. RL 6:4:n mukaan rangaistuksen tulee mitata niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa kolmeen säännöksestä ilmenevään kriteeriin. Jokaisen käsillä olevan tapauksen kohdalla on pohdittava näiden kolmen kohdan sisältöä. Tämä mahdollistaa rangaistuksen yksilöllistämisen.⁴⁰

Kun pohditaan rangaistuksen pituutta, RL 6:4:n mukaan ensimmäiseksi kantaa on otettava rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen. Kysymys on rikostunnusmerkistön mukaisen seurausten arvottamisesta. Aiheutetun vahingon ja vaaran ei tarvitse olla konkreettista, vaan riittää, että teko olisi ollut omiaan aiheuttamaan vaaraa ja vahinkoa. Toisena kantaa on otettava teon vaikuttimiin. Teon vaikuttimilla tarkoitetaan ennen kaikkia teon motiivia/motiiveja. Jos tekoon on ryhdytty esimerkiksi jonkin yhteiskunnan näkökulmasta arvokkaan asian edistämiseksi, on teko tällöin lievemmin rangaistava. Kolmanneksi huomioon otetaan rikoksesta ilmenevä muu tekijän syyllisyys. Kohdalla tarkoitetaan tekijän teossa osoittamaa syyllisyyttä. Kysymys on näin tekosyyllisyydestä erotuksena tekijänsyyllisyyteen. Arvioitavana on tahallisuuden aste. Jos tekijä tarkoituksellisesti ryhtynyt tekoon tietyn päämäärän saavuttaakseen (rikostunnusmerkistön täyttääkseen) osoittaa teko suurempaa syyllisyyttä kuin jos seuraus on ollut epävarmaa tai sen toteutuminen toissijaista.⁴¹ Nuotio katsoo, että suhteellisuusperiaatteen toimivuus edellyttää nimenomaan teko-suhteellisuutta.⁴²

Mikäli asia käsitellään syyteneuvottelumenettelyssä, syyttäjän olisi tuomioesitystä hahmotellessaan otettava huomioon suhteellisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Epäillyn tunnustus ei itsessään tulisi vaikuttaa RL 6:4:n huomioon otettavaan mittaristoon. Ensin arvioidaisiin näin ollen teon vahingollisuus ja vaarallisuus, teon vaikuttimet ja teon tekijässä ilmentävä muu syyllisyys. Suhteellisuusperiaatteen kautta pyrittäisiin selvittämään, minkälainen rangaistus teosta olisi oikeasuhtainen. Vasta tämän jälkeen otettaisiin huomioon

---

³⁹ Keinänen, 2004, s.23.

⁴⁰ Nuotio 2005, s.179.

⁴¹ HE 44/2002 vp., s.189—190.

⁴² Nuotio 2005, s.179.—180. Tekokeskeinen suhteellisuusperiaate ei anna sijaa tekijäkeskeiselle arvioinnille.

epäillyn tunnustuksen mukanaan tuoma rangaistusta alentava vaikutus. Mielestäni tällöin suhteellisuusperiaate ei käy syyteneuvottelun kohdalla tyhjäksi.

2.3. Yhdenvertaisuus syyttäjän toiminnassa

Tässä luvussa käyn yhdenmukaisuuden kannalta tärkeitä näkökohtia syyttäjän toiminnassa yleisesti. Tarkoituksena on valottaa yhdenvertaisuuden vaatimusta syyttäjän työssä. Katsonne siis yhdenvertaisuuden vaatimusta sellaisena kuin se näyttäytyy syyttäjän työtä tekevän henkilön näkökulmasta. Otan kantaa toisin sanoen siihen, mitä vaatimuksia syyttäjälle voidaan asettaa ja mitä näkökohtia syyttäjän tulee työssään ottaa huomioon nykyisen rikosoikeusjärjestelmän sisällä, jotta yhdenvertaisuus toteutuisi mahdollisimman korkealla tasolla. En ota kantaa siihen, miten rikosoikeusjärjestelmä itsessään toteuttaa yhdenvertaisuutta. Yleinen rikosprosessin rakenteeseen/syyttäjän rooliin prosessissa kohdistuva arvio yhdenvertaisuuden näkökulmasta on näin jätetty pois rajaussyistä.

Syyteneuvottelussa syyttäjän toimintaan sovelletaan samoja periaatteita kuin kaikessa muussakin syyttäjätöiminnassa.⁴³ Syyttäjälaitoksesta annetun lain 6 §:n mukaan ”syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänäään olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla”. Yhdenvertaisen kohtelun vaatimus on sisällytetty kyseiseen säännökseen. Syyttäjien toiminnan lähtökohtana tulee olla tapausten käsittely tasapuolisella tavalla. Tasapuolisuuden katsotaan viittaavan tässä objektiivisuuteen. Objektiivisuus taas tarkoittaa sitä, että syyttäjällä on velvollisuus huomioida myös seikat, jotka puhuvat syytettä vastaan.⁴⁴ Jotta objektiivisuus toteutuisi, tulee syyttäjän asettaa tärkeimmäksi tavoitteeksi oikean ratkaisun ja oikeudenmukaisen seuraamuksen saavuttaminen.⁴⁵

Objektiivisuusperiaate on syyttäjää velvoittava koko rikosprosessin ajan mahdollisesta esitutkinnasta mahdolliseen muutoksenhakuun. Syyttäjän on otettava huomioon niin rikok-

---

⁴³ VKS 2015:6, s.3.

⁴⁴ Janhonen 2013, s. 45. Janhonen katsoo kirjoituksessaan, että syyttäjän objektiivisuusvaatimus ei tosiasiallisesti saa johtaa siihen, että syytekynnys nousee liian korkeaksi. Tällöin on vaarana, että syyttäjä jättää nostamatta syytteen vain varmuuden vuoksi.

⁴⁵ Vuorenperä 2007, s.181.

sen puolesta kuin sitä vastaan puhuvat seikat. Jos katsanto tässä vaiheessa luodaan syyteneuvotteluun, voidaan todeta, että syyteneuvottelun yhteydessä täydellisen objektiivisuuden ylläpitäminen saattaa muodostua hankalaksi. Syyteneuvottelun yhteydessä syyttäjän on huolehdittava siitä, että hän toimii objektiivisesti siitä huolimatta, että rikoksentekijä olisi heti esitutkinnan alettua valmis tunnustamaan tekonsa. Objektiivisuuden ja *in dubio pro reo* –periaatteen nimissä tämä on syytetyn oikeusturvan kannalta erittäin tärkeää. Epäilty tietää, että tunnustamalla teon, hän pääsee syyteneuvottelun piiriin, mikäli muut edellytykset täyttyvät.⁴⁶ Matalampi rangaistus houkuttaa tunnustamaan teon, myös siinä tapauksessa, että epäillyn syyllisyys olisi kyseenalaista. Objektiivisuusperiaatteen mukaan syyttäjän tulisi kuitenkin varmistua siitä, että tunnustus vastaa tosiasioita. Näin vältetään väärät tunnustukset. Pekka Koponen toteaa syyteneuvottelua talousrikoksissa koskevassa artikkelissaan, että *”työkuorman kanssa painiskeleva syyttäjä saattaisi esimerkiksi tyytyä ehdolliseen rangaistukseen tekokokonaisuuden riidattomasta osasta, jos ehdotonta rangaistusta edellyttävä, rikosoikeudellisesti huomattavasti moitittavampi osuus on työläs selvitettävä”*.⁴⁷ Myöskään tällainen menettely ei olisi objektiivisuusvaatimuksen mukaista.

Objektiivisuusperiaatteen lisäksi myös *virallisperiaate* vaikuttaa syyttäjän toiminnan taustalla. Periaatteen mukaan oikeussuojaa on annettava yksilön tahdosta riippumatta.⁴⁸ Virallisperiaatetta noudattavassa rikosprosessissa prosessin eri elimet (poliisi, syyttäjä, tuomioistuin) toimivat itsenäisesti ja riippumattomasti. Esimerkiksi todennäköisyys siitä, määrätäänkö tapauksessa sanktioita, ei saa riippua yksityisen asianomistajan vaateista. Virallisen syyttäjän syyteoikeus mahdollistaa näin epäiltyjen ja syytettyjen yhdenvertaisen kohtelun.⁴⁹

Syyttäjät luonnollisesti harjoittavat itsereflektointia työssään. Syyttäjillä on lain mukaan itsenäinen harkintavalta käsiteltävänä olevissa asioissa. Syyttäjä toimii esimerkiksi esitutkintavaiheessa tietynlaisena suodattimena: hänellä on oikeus tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä mahdollisesta esitutkinnan keskeyttämisestä tai toimittamatta jättämisestä.⁵⁰ Syyttäjän on otettava vastuu siitä, että hän tosiasiallisesti tietää ja on tutkinut vanhoja tapauksia

---

⁴⁶ ”Muut edellytykset” tässä tarkoittavat sitä, että tehty teko lukeutuu rikokseen, joihin syyteneuvottelua voidaan soveltaa, syyteneuvottelun alkaminen on prosessiekonomisuuden valossa järkevää ja asianomistaja suostuu neuvottelun aloittamiseen.

⁴⁷ Koponen 2014, s.63.

⁴⁸ Tolvanen 2003, s.1017—1018.

⁴⁹ Tolvanen 2003, s.1018.

⁵⁰ Toivola 2000: s.1.

niin laajasti, että käsillä oleva tapaus ja sen käsittely on samassa linjassa aiempien tapaus-ten kanssa. Organisatorisella tasolla syyttäjien toiminnan yhtenäisyyttä ja tästä kumpuavaa yhdenvertaisuuden toteutumista valvoo ylimpänä syyttäjänä valtakunnansyyttäjä. Syyttäjälaitoksesta annetun lain (laki syyttäjälaitoksesta, 32/2019) mukaan valtakunnansyyttäjän yhtenä tehtävänä on edistää syyttäjätöiminnan oikeudellista laatua ja yhdenmukaisuutta. Lainkäytön kohteena olevien kansalaisten oikeusturvan kannalta onkin tärkeää, että syyttäjävirsto harjoittaa korkeatasoista sisäistä valvontaa.⁵¹

2.4. EIS 6 (1) artikla

Euroopan ihmisoikeussopimus asettaa osaltaan vaatimuksia oikeusprosesseille. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6.1 artikla edellyttää, että jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tältä osin EIS 6.1 artikla pitää sisällään myös ydinajatuksen yhdenvertaisuudesta. Kyseessä on yleissäännös. ”Oikeudenkäynti” tarkoittaa tässä koko oikeusprosessia. Ajallisesti EIS 6.1 artiklan ”oikeudenkäynti” alkaa jutun vireille tulosta ja päättyy, kun tuomiosta tulee lainvoimainen. Ajallista ulottuvuutta voidaan jossain tilanteissa tulkita myös laajentavasti. Tällöin EIS 6.1 artiklaa olisi mahdollista soveltaa jo ennen varsinaista jutun vireille tuloa. Tällainen tulkinta on mahdollista silloin, kun suppeampi tulkinta estäisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen.⁵²

EIS 6.1 artikla sisältää monta eri palasta, joista käsite ”oikeudenmukainen oikeudenkäynti” muodostuu. Jotta oikeudenmukainen oikeudenkäynti olisi mahdollinen, on henkilöllä oltava pääsy tuomioistuimeen (*access to court*).⁵³ Tuomioistuimeen pääsy ei tarkoita vain itse oikeudenkäyntiin pääsyä, vaan sen voidaan katsoa myös sisältävän tosiasiallisen saavutettavuuden. Tosiallista saavutettavuus on esimerkiksi silloin, kun oikeusapua on saatavilla ja määrääajat eivät ole liian lyhyitä.⁵⁴ Tämä on ehdoton ja luonnollinen vaatimus, sillä ilman asianmukaiselle forumille pääsyä, ei oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen ole mahdollinen.

---

⁵¹ Nissinen 2011, s.381.

⁵² Ervo, 2008: s.1—2.

⁵³ EIS 6 artikla (1).

⁵⁴ Ervo 2008: s.21.

Tuomioistuimeen pääsy on ensiaskel oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisessa. Seuraava kysymys on, onko henkilöllä tosiasiallinen mahdollisuus päästä oikeuksiinsa (access to justice). Access to justice on käsitteenä laveasti tulkittava, eikä sen täsmällinen määrittely ole helppoa.⁵⁵ Tosiasiallinen mahdollisuus päästä oikeuksiinsa, toisin sanoen saada oikeudenmukainen ratkaisu omassa asiassaan, on mahdollista vain, jos ratkaisua edeltävä prosessi on oikeudenmukainen itsessään. Esimerkiksi korruptoinut tuomioistuinjärjestelmä tai poliisivoimat todennäköisesti vaarantavat oikeuksiin pääsyn. Tuomioistui- met ovat EIS 6.3 artiklan mukaan velvoitettuja toimimaan niin, että syytetyn oikeudet toteutuvat ja syytetty on tietoinen kaikista prosessuaalisista oikeuksistaan. Tästä voidaan antaa esimerkkinä tapaus *Kulikowski vs. Puola*.

Tapauksessa *Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia* oli yhtenä kysymyksenä EIS 6.1 artiklan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen täyttyminen syyteneuvotteluprosessissa. Tapauksessa EIT ei suoranaisesti ottanut kantaa syyteneuvotteluun itseensä, vaan siihen, mitkä kriteerit syyteneuvotteluprosessin on täytettävä, jotta prosessi täyttäisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen.⁵⁶ Ensinnäkin, epäillyn tulee olla täysin tietoinen tapauksen tosiasioista sekä seurauksista ja hänen täytyy olla täysin vapaaehtoisesti suostunut syyteneuvottelumenettelyyn. Toiseksi hänen tulee olla pätevästi luopunut oikeudestaan suulliseen oikeudenkäyntiin. Kolmanneksi, syyteneuvottelussa osapuolten välillä aikaansaatu ”sopimus” tulee alistaa riittävälle oikeudelliselle arvioinnille. Tapauksessa *Babar Ahmad ym. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* EIT linjasi vastaavasti, että syyteneuvottelu voi loukata Euroopan ihmisoikeussopimusta ensinnäkin, jos tunnustamisen kautta saatu rangaistuksen alennus on huomattavan suuri, jolloin on oletettavaa, että epäillylle syntyy suurempi paine tunnustaa teko. Toiseksi syytetyn minkäänlainen painostaminen ei voi olla sallittua, koska tällöin rikottaisiin syytetyn itsekriminointisuoja. Tuomioistuimen tulee näin varmistaa, että syytetty tunnustaa vapaaehtoisesti. Kolmanneksi syyteneuvottelu ei voi olla ainoa todennäköinen keino välttää EIS 3 artiklan mukainen epäinhimillinen kohtelu.

Suomen syyteneuvottelun voidaan mielestäni rakenteellisesti katsoa täyttävän EIT:n syyteneuvottelulle asettamat vaatimukset sekä muutkin EIS 6.1 artiklan mukaiset kriteerit. Ta-

---

⁵⁵ Letto-Vanamo 2017: s.233.

⁵⁶ Georgiassa on käytössä syyteneuvottelumuoto, jossa epäilty ei ota kantaa syyllisyyteensä (ei tunnusta, ei kiellä), mutta luopuu tavanomaisesta oikeudenkäynnistä.

pauksen *Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia* perusteella vedetyn ensimmäisen ja toisen kriteerin (epäillyn tulee olla täysin tietoinen tapauksen tosiasioista sekä seurauksista ja hänen täytyy olla täysin vapaaehtoisesti suostunut syyteneuvottelumenettelyyn; hänen tulee olla pätevästi luopunut oikeudestaan suulliseen oikeudenkäyntiin) täyttymisestä huolehtii ensimmäisenä asteena syyttäjä. Menettelyn myöhemmässä vaiheessa myös tuomarin on varmistettava syytetyltä, että tämä ymmärtää täysin, mihin on ryhtynyt. Kolmas kriteeri täyttyy, kun syyteneuvottelun perusteella muotoiltu tuomioesitys siirretään tunnustamisoi-
keudenkäyntiin.

2.5. Itsekriminointisuoja

Itsekriminointisuoja eli *nemo tenetur se ipsum accusare* -periaate tarkoittaa, ettei kukaan ole velvollinen myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä toteennäyttämiseen. Periaatetta voidaan kutsua myös myötävaikuttamattomuusperiaatteeksi.⁵⁷ Itsekriminointisuoja on mainittu myös KP-sopimuksen 14(3) artiklan g-kohdassa.

Ashworth esittää mielestäni erittäin hyvän kahtiajaon myötävaikuttamattomuusperiaatteelle. Ashworth jakaa myötävaikuttamattomuusperiaatteen sisällön kahteen osa-alueeseen: 1)itsekriminointisuojaan (the privilege against self-incrimination) ja 2) epäillyn oikeuteen olla vaiti sekä oikeuteen olla todistamatta itseään vastaan (the right of silence). Ashworth luonnehtii itsekriminointisuojan ja epäillyn vaitiolo-oikeuden välistä eroa siten, että oikeus olla vaiti rajoittaa syytetyn kannalta hänen vaikenemisestaan tehtävien epäedullisten päätelmien tekemisen laajuutta. Itsekriminointisuoja taas rajoittaa sitä, miten laajasti henkilö voidaan velvoittaa vastaamaan kysymyksiin tai esittämään muuta informaatiota tai todisteita.⁵⁸

Lain esitöissä on katsottu, että syyteneuvottelun aloittamisen edellytyksenä on, että syyttäjä voisi siihen asti esitutkinnassa kertyneen näytön perusteella nostaa syytteen.⁵⁹ Oikeuskirjallisuudessa sen sijaan on katsottu, että syyttömyysolettamaa loukkaamatta syyteneuvotte-

---

⁵⁷ Ervo 2008, s. 360–361.

⁵⁸ Ashworth 2002, s. 18.

⁵⁹ HE 58/2013 vp s. 22.

lun tulisi olla mahdollinen vain siinä tilanteessa, että syyttäjän käytössä on jo ilman tunnustustakin syyksilukevaan tuomioon riittävä näyttö.⁶⁰

Tosiasioita vastaava tunnustus saattaa olla ainoa riittävä näyttö. Epäillyn rikoksen vakavuus tulisi tällöin ottaa huomioon harkinnassa. Vakavuudella olisi merkitystä siinä mielessä, että onko tunnustus riittävä näyttö. Huomioon voitaisiin myös ottaa, mitä muuta näyttöä on esituttamassa saatu. Kynnys menettelyn aloittamiselle voisi olla alempi, jos syytettyä tukevaa näyttöä olisi jo saatu. Tällöin voidaan olettaa, että epäilty tai vastaaja olisi suostuvaisempi menettelyn käyttöön.⁶¹

Keskeinen elementti syyteneuvottelussa on selvittää epäillyn tai vastaajan tunnustuksen vapaaehtoisuus sekä oikeellisuus eli se, että tunnustus vastaa tosiasioita.⁶² Riskinä on, että henkilö tunnustaa teon päästäkseen syyteneuvotteluun vain siksi, että pelkää saavansa ankaramman tuomion tavanomaisessa oikeudenkäynnissä. Syyteneuvottelu rakentuu tietynlaiseen illuusioon rikoksentekijästä rationaalisena päätöksentekijänä. Todellisuus saattaa olla aivan toinen: rikoksentekijä esimerkiksi suostuu neuvottelutulokseen, jotta pääsee mahdollisimman nopeasti tilanteesta eroon.⁶³

On siis tärkeää varmistua siitä, että tunnustus vastaa tosiasioita. Tuomioistuimen rooli nousee tässä arvioinnissa merkittäväksi. Tuomioistuimen tehtäväksi tuomioesitykseen perustavassa tunnustamisoikeudenkäynnissä jää siten varmistautuminen siitä, että vastaaja on itse vapaaehtoisesti tunnustanut tuomioesityksessä tarkoitetun teon ja myös ymmärtää tunnustuksen merkityksen. Lisäksi tuomioistuimelle on esitettävä merkityksellinen esitutkimateriaali (ROL 5b:4). Tuomioistuimen aktiivinen rooli saattaa rajoittaa näin ”väärien” tunnustusten perusteella tuomitsemista.

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta voidaan perustellusti esittää kysymys, luoko mahdollisuus syyteneuvottelusta epäyhdenvertaisten lähtöaseman rikoksentekijöiden välille. Epätasa-arvoista tai -yhdenvertaista lähtöasetelmaa tuskin syntynee, jos rikoksesta epäilty tunnustaa tekonsa täysin vapaaehtoisesti ja omasta tahdostaan.

---

⁶⁰ Linna 2010, s. 254.

⁶¹ Työryhmän mietintö 2012, s.51.

⁶² LaVM 5/2014, s.6.

⁶³ Linna 2010, s.250.

3. Syyteneuvottelu menettelynä

3.1. Taustaa

Suomen oikeusjärjestelmässä ei aikaisemmin ole ollut syyteneuvotteluun rinnastettavia menettelyitä. Tämä on vähintäänkin osittain voitu nähdä johtuneen varauksellisesta suhtautumisesta rikoksen tunnustamiseen silloin, kun tunnustamisesta syytetty saa vastineeksi jonkin edun.⁶⁴ Varauksellisen suhtautuminen on perujaan ajatuksesta, että syytetty lievemmän rangaistuksen toivossa tunnustaa tekonsa, koska pelkää, että joutuu tuomituksi syyttömyydestään huolimatta.

Suomessa oikeudenkäyntien pituus on ollut ongelma pitkään. EIS:n 6 (1) artiklan mukaan ”jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa--”. Suomi ei useaan otteeseen ole täyttänyt artiklan vaatimuksia, vaan EIT on antanut lukuisia langettavia tuomioita oikeudenkäyntien liiallisesta kestosta.⁶⁵ Pitkät oikeusprosessit aiheuttavat kustannuksia niin kantajalle, vastaajalle kuin oikeuslaitokselle. Suomi on siis kipeästi kaivannut ratkaisua pitkittyneisiin ja raskaisiin oikeudenkäyntiprosesseihin. 2000-luvulla rikosprosessien kesto oli harmillisesti pidentymässä: vuonna 2002 keskimääräinen käsittelyaika rikoksen tekoajankohdan tuomion antamiseen oli kahdeksan kuukautta, kun taas vuonna 2010 vastaava aika oli noussut kymmeneen kuukauteen.⁶⁶ Syyteneuvottelu on nähty osittaisena ratkaisuna pitkittyneiden oikeudenkäyntien tuottamaan oikeusturvaon-

---

⁶⁴ Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö, oikeusministeriön komiteamietintö 2003:3, s. 297—299, ks. myös , ja syyttäjän toimenkuvan kehittäminen, työryhmämietintö 1.6.2001, Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 1, s. 29—32

⁶⁵ Ks. esim. Landgren v. Suomi ja Horsti v. Suomi. Molemmat tuomiot on annettu vuonna 2009. Vuoden 2010 loppuun mennessä Suomi oli saanut tuomion yhteensä 54 tapauksessa. EIT arvioi kysymystä oikeudenkäynnin viivästymisestä lähtökohtaisesti prosessin koko keston perusteella. Se erottelee tuomioissaan esituttokinnan, syyteharkinnan, alioikeusprosessin ja muutoksenhakuprosessin omiksi vaiheikseen. Lähtökohtaisesti yli neljä vuotta kestäneet prosessit (kaikkien vaiheiden kesto yhteenluettuna) johtavat ihmisoikeusloukkaukseen, ks. OMML 87/2010 s.12—15.

⁶⁶ OMML 87/2010, s.13.

gelmaan. Vuoden 2019 alusta voimaan astuneilla lainmuutoksilla oikeudenkäyntimenettelyä on pyritty keventämään esimerkiksi videoyhteyden käytön laajentamisella, tuomarikoonpanojen keventämisellä ja syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventämisellä.⁶⁷

Ensimmäinen laajempi asiakirja, jossa syyteneuvottelun mahdollisuutta on pohdittu, on Valtakunnansyyttäjänviraston työryhmän mietintö ”Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen”, joka julkaistiin 1.6.2001. Työryhmä piti ajatusta syyteneuvottelusta osana Suomen oikeusjärjestelmää vieraana. Se korosti mietinnössään etenkin legaliteettiperiaatetta ja virallisperiaatetta.⁶⁸ Työryhmä totesi, että edellä mainitut periaatteet turvaavat etenkin yhdenvertaisuuden toteutumista. Toisaalta mietintö ei perustunut mihinkään tiettyyn syyteneuvottelumalliin, joten perustelut siitä, miksi syyteneuvottelu ei sovi suomalaiseen oikeusjärjestelmään, olivat kovin yleispiirteisiä. Työryhmä piti kuitenkin erittäin etäisenä ajatuksena syyteneuvottelumenettelyn omaksumista oikeusjärjestelmäämme, tuli menettelymalli olemaan mikä tahansa. On helppo ymmärtää työryhmän kantaa. Anglo-amerikkalaiseen common law –oikeuteen perustuva menettely varmasti näyttäytyi erittäin vieraana ja sellaisena, että sitä olisi vaikea sovittaa Suomen oikeusjärjestelmään. Työryhmä kuitenkin nosti esiin, että rikoksen tunnustaminen tulisi johtaa jollain tasolla kevyempään menettelyyn: jutun siirtyminen esitutkinnasta tuomioistuimeen tulisi näissä tilanteissa olla nopeampaa. Tällaisessa kevennyksessä työryhmä näki huomattavan mahdollisuuden säästää resursseja. Syyteneuvottelua pohdittiin heti seuraavaksi myös vuoden 2003 komitean mietinnössä. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea päättyi vuonna 2003 myös kielteiselle kannalle. Komitean mukaan syyteneuvottelu ei soveltunut arvolähtökohdiltaan Suomen oikeusjärjestelmään.⁶⁹

Oikeusministeriössä laadittiin 15.1.2010 päivätty syytteestä sopimista eli *plea bargainia* käsittelevä arviomuistio ”Resursseja säästävä menettely, jossa rikoksen varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muutoin seuraavaa rangaistusta lievempään rangaistukseen”.⁷⁰ Muistio lähetettiin lausuntokierrokselle.

---

⁶⁷ HE 200/2017 vp., s.22—25.. Muutoksia tehtiin niin oikeudenkäymiskaareen, lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa, esitutkintalakiin ja lakiin sakon täytäntöönpanosta.

⁶⁸ VSV 2001: s.28

⁶⁹ Komitean mietintö 2003, s. 299.

⁷⁰ OM 20/41/2009.

Suurin osa lausunnon antajista suhtautui syyteneuvotteluun kielteisesti.⁷¹ Arviomuistiossa *de lege ferenda* syyteneuvottelumenettelyä ei rajattu mitenkään. Tietoa siitä, mistä syytteen osa-alueista syyttäjä voisi tulevaisuudessa käydä neuvotteluita, ei ollut. Tarkemmasta muodosta kysyttiin myös lausunnon antajilta. Suurin osa kannatti *sentence bargain* –menettelyä (syyttäjä voi sopia vaadittavasta rangaistuksesta), joskin jotkin tahot nostivat esiin myös *charge bargainingin* (syyttäjä sopisi syyttävänsä epäiltyä lievemmästä teosta) ja *fact bargaining* (syyttäjä sopisi siitä, mihin tosiseikkoihin hän jutussa vetoaa) mahdollisuuden.⁷² Mainittakoon, että lausuntojen antaminen rikosoikeusjärjestelmän kannalta erittäin merkittävästä asiasta on varmasti ollut erittäin hankalaa, koska kaavailtua uudistusta ei arviomuistiossa ollut rajattu kuin erittäin hatarin ääriveriivoin. En esittele lausuntojen sisältöjä kokonaisuudessaan, vaan nostan esiin ne tahot, jotka kokivat syyteneuvottelun käyttöönoton ongelmallisena yhdenvertaisuuden kannalta.

Oikeusasiamies suhtautui kriittisesti syyteneuvottelumenettelyn omaksumiseen. Hän katsoi, että menettelyn käyttöönotto johtaisi etääntymiseen yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden vaatimuksista. Hänen mukaansa syyteneuvottelumenettelyllä ei tavoitella ratkaisuja, jotka ovat aineellisen totuuden mukaisia. Oikeusasiamiehen mielestä *plea bargain* –menettelyn⁷³ käyttöönotto johtaisi siihen, että samanlaisista rikoksista määrättäisiin erilaiset rangaistukset perustuen neuvottelun tulokseen. Neuvotteluun itseensä vaikuttavat satumanvaraiset seikat. Hän myös nosti esiin rikosoikeusjärjestelmän legitimitietin heikkenemisen, mikä tapahtuisi, jos syytteistä voisi sopia.⁷⁴ Oikeusasiamies ei eritellyt, mitä satumanvaraisilla seikoilla tässä kohdin tarkoitetaan. Tätä ongelmakohta lievenee, sillä syyttäjien tulee olla objektiivisia, ja ottaa huomion myös syytettä vastaan puhuvat seikat, kuten kappaleessa 2.3. todettiin.

Myös valtioneuvoston oikeuskansleri, hovioikeudet, ja kaikki lausunnon antaneet käräjäoikeudet lukuun ottamatta Pirkanmaan käräjäoikeutta, suhtautuivat syyteneuvotteluun joko negatiivisesti tai varauksella. Systemaattisesti lausunnon antajat nostivat esiin sen, että *plea bargain* –menettely on vieras Suomen oikeusjärjestelmälle. Menettelyn käyttöönotto olisi

---

⁷¹ 28 lausunnonantajasta 18 suhtautui syyteneuvottelun käyttöönottoon kielteisesti, viisi myönteisesti ja loput neutraalisti.

⁷² OM 47/2010, s.11.

⁷³ *Plea bargain*-menettely on ikään kuin kattokäsite kaikille syyteneuvottelun muodoille.

⁷⁴ OM 47/2010, s. 14.

vastoin legaliteettiperiaatetta ja virallisperiaatetta, ja vaarantaisi näin yhdenvertaisuuden toteutumisen sekä aineellisen totuuden.⁷⁵

Professori Tolvanen ei lausunnossaan nähnyt varsinaista ongelmaa yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Teko, joka on tunnustettu ja teko, jota ei ole tunnustettu, ovat prof. Tolvasen näkökulmasta kaksi erilaista tekoa. Ne eivät ole siis samanlaisia tekoja. Argumenttiin siitä, että tunnustus muuttaa teon toiseksi, palataan jäljempänä kappaleessa 4.1., jossa pohditaan yhdenvertaisuuden toteutumista samanlaisten rikosten kohdalla.

Mainittakoon, että maaliskuussa 2010 hallitus sai eduskunnalta tehtäväkseen selvittää, miten esitutkintaa, syyteharkintaa ja oikeusprosessia pystyttäisiin nopeuttamaan. Hallitus asetti työryhmän selvittämään keinoja rikosprosessin nopeuttamiseksi.⁷⁶ Mietinnössään työryhmä totesi pitkittyneiden oikeusprosessien pääasiallisiksi syiksi juttujen laajuuden, vajavaisen viranomaisyhteistyön ja resurssien kohdentamiseen liittyvät ongelmat sekä viranomaisten toimenpiteiden viipymiset. Lisäksi asianosaisten toiminta vaikuttaa mietinnön mukaan myös osaltaan prosessien pitkittymiseen. Vastaaja saattaa olla hankalasti tavoitettavissa tai esimerkiksi pakoilla. Tämä luonnollisesti pidentää jutun selvittämistä. Kyseisessä selvityksessä ei nostettu esiin syyteneuvottelua, vaan ratkaisuihin oikeudenkäyntien pitkittymisen estämiseksi esitettiin muita vaihtoehtoja, joita ei käydä tässä tutkielmassa läpi.

Toinen työryhmä asetettiin 10.10.2011 selvittämään syyteneuvottelun tarkempaan muotoa ja käyttöönottoa. Työryhmä sai työnsä päätökseen 30.4.2012, ja lopputuloksena julkaistiin oikeusministeriön mietintö 26/2012 ”Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen”. Mietinnössä potentiaalisia ongelmia yhdenvertaisuuden kannalta ei enää nostettu esille. Mietintö sisälsi uudet lakiehdotukset hallituksen esityksen muodossa. Lakiehdotukset vastasivat osaltaan sittemmin käyttöön otettua syyteneuvottelumenettelyä. Jälleen kerran mietintöä koskevalla lausuntokierroksella yhdenvertaisuusongelmat nostettiin esiin monen vastaajan taholta. Edelleen eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston kansleri katsoivat, että syyteneuvottelun käyttöönotto vaarantaisi yhdenvertaisuutta.⁷⁷

---

⁷⁵ OM 47/2010 s. 21—33.

⁷⁶ OM:n mietintöjä ja lausuntoja 87/2010. Työryhmän toimikausi oli 18.6.2010–31.10.2010, mutta määräaika pidennettiin 3.12.2010 saakka. Tänä aikana työryhmä kokoontui 14 kertaa.

⁷⁷ OMML 58/2012, s.12.

Jokaisessa lausunnonantovaiheessa lausunnonantajat nostivat yhdenvertaisuusongelmat esille. Hallituksen esityksessä ei suoraan puhuttu yhdenvertaisuudesta, mutta esitys on kirjoitettu niin, että tunnustuksen itsessään nähtiin muuttavan olosuhteita siinä mittakaavassa, ettei ongelmaa yhdenvertaisuuden kannalta ole silloin, kun kyse on muutoin samanlaisista rikoksista.⁷⁸ Perustuslakivaliokunta totesi hallituksen esitystä koskevassa lausunnossaan, että yhdenvertaisuusongelmat ovat riski syyteneuvottelumenettelyssä. Kyseiset ongelmat eivät kuitenkaan perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan olleet sellaisia, että sääntely muodostuisi rikoksesta epäiltyjen tai rikosasian vastaajien kannalta mielivaltaiseksi. Perustuslakivaliokunta kuitenkin painotti, että sääntelyn vaikutuksia tulisi seurata tarkoin epätoivottujen seurausten havaitsemiseksi.⁷⁹

Epäselvää on, kuinka räikeää yhdenvertaisuuden kaventamista voidaan sallia. Varsinkin, kun kyse on rikosoikeudesta ja rikosprosessista, kynnyksen yhdenvertaisuuden tarkoitukseen kaventamiseen tulisi olla todella korkea ja mahdollisen tapahtuvan kavennuksen erittäin hyvin perusteltu. Kuten aiemmin on todettu, yhdenvertaisuus on ennemminkin vevä kuin jäykkä käsite. Se, milloin se raja, jolloin voidaan katsoa yhdenvertaisuutta venytetyn niin, ettei voida enää puhua yhdenvertaisesta järjestelmästä, on hankala todeta. Tarkkaa mittaristoa ei tällaiseen arviointiin voida antaa. Kuten perustuslakivaliokunta totesi, syyteneuvottelua koskeva sääntely ei muodostu syytettyjen kannalta mielivaltaiseksi. Vaikka järjestelmä ei olisikaan mielivaltainen, voi se silti olla vakavasti epäyhdenvertainen.

Yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja lain käytön ennustettavuus edellyttävät oikeusjärjestykseltä tiettyä koherenssia, yhtenäisyyttä.⁸⁰ Huolestuttavaa on syyteneuvottelua koskevia lainvalmisteluasiakirjoja lukiessa se, että syyteneuvottelu on nähty menettelynä, joka kajoaisi esimerkiksi juuri yhdenvertaisuuteen. Tällaisten perustavanlaatuisiin periaatteisiin kajoaminen syö oikeuden koherenssia. Pohdittava on, miksi lainsäätäjät tietoisesti on ottanut osaksi oikeusjärjestystä sellaisen menettelyn, joka ei lähtökohtaisesti ole ollenkaan yhdenvertainen.

Mitä oikeuden koherenssi oikeastaan edes on ja onko se tavoiteltava asia? Syyteneuvottelua koskeva lainvalmistelu on elävä esimerkiksi *Tuorin* esittämästä koherenssin ymmärtä-

---

⁷⁸ HE 58/2013 vp., s.6 ja s.11.

⁷⁹ PeVL 7/2014 vp., s.6.

⁸⁰ Tuori 2007, s.7.

misen kaksijakoisuudessa. Tuorin mallissa koherenssin arvostus riippuu siitä, katsooko oikeuden tarkastelija oikeutta sisäisestä vai ulkoisesta näkökulmasta. Tuorin mukaan ”*Sisäinen, osanottajan näkökulma oikeuteen ja oikeudelliseen diskurssiin korostaa koherenssia, jota perustelevat sellaiset perustavat normatiiviset periaatteet kuin muodollinen oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus sekä lainkäytön ennustettavuus. Ulkoinen näkökulma painottaa sen sijaan policy-tavoitteita ja oikeuden fragmentaatiota.*”⁸¹ Lainsäätäjän (ulkoisen näkökulma) intressi syyteneuvottelumenettelyä koskevan sääntelyn voimaansaattamisessa on ehdottomasti ollut siitä seuraavat kustannussäästöt. Prosessiekonomisuuden mahdollisimman tehokas toteutuminen verottaa tässä tapauksessa yhdenvertaisuuden tosiasiallista toteutumista. Selvitettävä on, onko tämä vero liian kova maksettavaksi vai toteutuuko yhdenvertaisuus siinä määrin, että syyteneuvottelumenettelyn voidaan todeta olevan suhteellisesti yhdenvertainen.

3.2. Syyteneuvottelun sisältö

3.2.1. Syyteneuvottelun rakenne

Esitutkinta on vaihe, jonka lopputulos vaikuttaa siihen, onko syytteen nostamiselle edellytyksiä. Mikäli näyttöä ei saada tarpeeksi epäillyn syyllisyydelle, ei syyttäjä voi nostaa syytettä.⁸² Yksi syyteneuvottelua koskevista lainmuutoksista oli 3:10a:n lisääminen esitutkintalakiin. Pykälä koskee esitutkinnan rajoittamista tunnustuksen perusteella. ETL 3:10a.1:n mukaan, Jos henkilö on epäiltynä kahdesta tai useammasta rikoksesta, voi syyttäjä tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta kaikista rikoksista. Tämä edellyttää kuitenkin, että asiassa on saatavissa selviä prosessiekonomisia etuja. Lainkohdan on ajateltu soveltuvan erityisesti hitaasti ja vaikeasti selvitettäviin tapauksiin.⁸³ Kyseistä momenttia jatkaa 2 momentti, jossa säädetään konkreettisesti syyteneuvottelussa. Pelkän 1 momentin perusteella rangaistusta ei välttämättä nimittäin määrättäisi lievempänä yhteisen rangaistuksen määräämisestä annettujen säännösten vuoksi.

---

⁸¹ Tuori 2007., s.131.

⁸² Taustalla vaikuttaa vahvasti *in dubio pro reo* –periaate

⁸³ HE 58/2013 vp.,s 35.

ETL 3 luvun 10 a § 2 momentin mukaan taas sen, *jos esitutkintaa rajoitetaan 1 momentin nojalla tunnustuksen perusteella, syyttäjä voi samalla tutkinnanjohtajan esityksestä sitoutua vaatimaan rangaistusta rikoslain 6 luvun 8 a §:ssä tarkoitetun lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti epäilystä rikoksesta, josta esitutkinta toimitetaan. Syyttäjä voi tehdä vastaavan sitoumuksen myös silloin, kun tutkittavana on yksi epäilty rikos, jonka selvittämistä rikoksesta epäilty on edistänyt tunnustamalla sen kokonaan tai olennaisilta osiltaan.*

”Olennaisilta osiltaan” viittaa tapauksiin, joissa tutkittavana on iso osakokonaisuus, ja jokaisen osan tutkiminen erikseen veisi merkittävän määrän resursseja. Tällöin riittää, että suurin osa käsillä olevista rikoksista tai rikoksen osista on epäillyn tunnustamia. Tolvanen esittää, että tunnustaminen itsessään osoittaa sellaista katumusta, jolloin on suotavaa asettaa kyseinen rikoksentekijä eri asemaan sellaisen rikoksentekijän kanssa, joka ei tunnusta asiassa.⁸⁴ Tapauksessa, jossa henkilöä epäillään monesta teosta, mutta hän tunnustaa vain yhden, vaikka tosiasiallisesti on kuitenkin syyllistynyt kaikkiin tekoihin, on mielestäni epäoikeudenmukaista ja tällöin on myös katteetonta puhua todellisesta katumisesta. Tunnustamisen kautta tapahtuva katuminen ei tällöin ole todellista katumista.

Mikäli epäilty tunnustaa teon ETL 3 luvun 10 a §:n ”tunnustamismenettelyssä”, voidaan asiassa edetä kahdella tavalla. Asia etenee joko varsinaiseen syyteneuvottelumenettelyyn tai sitten asia etenee ”normaaliin” oikeuskäsittelyyn, jossa tunnustuksen mukanaan tuoma rangaistuksen alennus otettaisiin huomioon.⁸⁵

Huomattava on, että syyteneuvottelumenettelyä ei ole pakollista aloittaa esitutkintavaiheessa, vaan menettelyn käynnistäminen esimerkiksi syyteharkintavaiheessa (ja myös myöhemmissä prosessin vaiheissa) on mahdollista.

Suomalaisessa syyteneuvottelussa on kysymys rangaistuksen alentamisesta tunnustuksen perusteella ja kevennetystä menettelystä tuomioistuimessa (*sentence bargaining*).⁸⁶ Syyteneuvottelumenettely ei kuitenkaan sovellu kaikkiin oikeudenloukkauksiin. Käsillä olevan oikeudenvastaisen teon tulee olla syyteneuvotteluun soveltuva. Epäilty rikos ei saa olla rikoslain 20 luvun 1–5, 6–7, 8 a tai 8 b §:ssä eikä 21 luvussa tarkoitettu rikos (seksuaalirikokset ja väkivaltarikokset, jäljempänä ”mustan listan” rikokset). Tähän liittyen epäilystä

---

⁸⁴ OMML47/2010, s.37.

⁸⁵ Mäkelä & Niemi 2017, s.2.

⁸⁶ Tapani - Tolvanen 2015, s. 231.

rikoksesta ei saa olla säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta (ROL 1:10). Näiden kahden edellytyksen kohdalla nousee esiin kysymys rikostyyppien eriarvoiseen asemaan asettamisen perusteista. Rikoksenteijät asetetaan toisiinsa nähden eri asemaan rikostyyppin perusteella. Yhdenvertaisuuden kannalta asia on kyseenalainen. Näihin kysymyksiin palataan kappaleessa 4.4.

Mitä aikaisemmassa vaiheessa prosessia syyteneuvottelu käynnistetään, sitä prosessiekonomisempaa se on.⁸⁷ Keskustelua on ollut siitä, missä vaiheessa syyteneuvottelumenettelyn käynnistäminen ylipäättänsä on mahdollista. Laki tai lain esityöt eivät ota tähän suoraa kantaa. Tapani ja Tolvanen ovat sillä kannalla, että tunnustamisoikeudenkäyntiä (ja sitä edeltävää syyteneuvottelua) ei pitäisi laittaa enää käyntiin muutoksenhakuvaiheessa, koska ROL 5:1.1:n mukaan asia on laitettava vireille käräjäoikeudessa.⁸⁸ Toiselle kannalle on asettunut *Saranpää*, jonka mukaan estettä sille, että syyteneuvottelu laitettaisiin vireille vasta muutoksenhakuvaiheessa, ei ole.⁸⁹ Itä-Suomen hovioikeus on vuonna 2016 antamassaan tuomiossaan katsonut, ettei asiassa, jossa on toimitettu täysimittainen esitutkinta ja käräjäoikeuskäsittely, ole mahdollista käydä syyteneuvottelua enää muutoksenhakuvaiheessa, sillä tällöin prosessiekonomiset tavoitteet eivät täyty.⁹⁰

Syyteneuvottelu voidaan käynnistää joko syyttäjän, vastaajan, tutkinnanjohtajan tai esimerkiksi tuomioistuimen ehdotuksesta. Menettelyn varsinaisesta aloittamisesta päättää kuitenkin yksinomaan syyttäjä, vaikka ”lähtölaukaus” olisikin tullut muualta. Syyttäjän on lisäksi ennen neuvotteluun ryhtymistä punnittava, kuinka kannattavaa on aloittaa syyteneuvottelu prosessiekonomian valossa. Jos kyseessä on yksinkertainen tai lievä rikos, joissa tunnustus muutenkin olisi riittävä näyttö, ei ole syytä lähteä syyteneuvotteluun, sillä prosessiekonomisia syitä ei tällöin, ainakaan merkittävästi, ole. Esimerkiksi rattijuopumusrikokset ovat tyypiltään sellaisia, ettei syyteneuvottelun kautta olisi saatavissa prosessiekonomista hyötyä, koska näyttö syyllisyydestä on melkein pä poikkeuksettomasti kiistaton.⁹¹ Syyteneuvottelusta ja tuomioesityksen tekemisestä tulee seurata *merkittäviä* prosessiekonomisia etuja viranomaisnäkökulmasta. Mikäli syyttäjä näkee, että edut ovat tarpeeksi

---

⁸⁷ HE 58/2013 s.12 ja 35.

⁸⁸ Tapani – Tolvanen 2015, s. 233.

⁸⁹ *Saranpää* 2017, s. 325.

⁹⁰ Itä-Suomen HO 16.11.2016. R 15/1378.

⁹¹ Vilko 2011, s. 45.

mittavat, syyteneuvottelumenettely voidaan aloittaa.⁹² Tässä piilee vaara todellisesta yhdenvertaisuuden vaarantumisesta. Yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on merkittävää huomata, että syyttäjä tekee tässä punninnan siitä, onko asian käsitteleminen prosessiekonomisesti niin merkittävää, että asian käsitteleminen syyteneuvottelumenettelyssä olisi aiheellista. Suhteellinen yhdenvertaisuus toteutuisi silloin, jos mittapuut prosessiekonomisten säästöjen suuruudelle olisivat tarkoin mitattavissa. Tämä helpottaisi myös syyttäjän työtä.

Neuvottelu voidaan aloittaa vain silloin, kun asia on pääsääntöisesti oikeudellisesti selvä. Seuraavista asioista tulisi olla selvyys: 1. teko täyttää selvästi jonkun rikoksen tunnusmerkistön, 2. ei ole epävarmuutta syyteoikeuden vanhentumisesta ja 3. oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteiden noudattaminen on kiistatonta.⁹³ Asianomistajan on suostuttava asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä (ROL 1:10.2 3 kohta). Muutoin asia muuttuu tavalliseksi syyteasiaksi.

Asiat, joista syyttäjä on ”oikeutettu” neuvottelemaan, rajoittuvat rangaistuksen lieventämiseen. Syyttäjä ei siis voi sopia syyttävänsä epäiltyä lievemmästä teosta (charge bargain). Lisäksi syyttäjä ei voi sopia siitä, mihin tosiseikkoihin hän jutussa vetoaa (fact bargain).⁹⁴

Syyttäjällä on vastuu neuvotteluvaiheessa siitä, että syytetyn oikeusturva toteutuu asianmukaisesti. Jotta syytetyn oikeusturvan voidaan katsoa olevan turvattu, on syyttäjän huolehdittava siitä, että syytetty ymmärtää, miten tunnustaminen muuttaa syytetyn asemaa. Jotta ymmärtämisen taso on tarpeeksi laadukas, tulee syytetyllä lähtökohtaisesti olla avustaja syyteneuvottelussa (ROL 1:10a:2 ja ROL 5b:2.2), joskin tästä voidaan poiketa, jos syytetty näin itse haluaa. Avustajan tarve tulee kuitenkin arvioida objektiivisesti. Mikäli epäilty ei objektiivisesti arvioiden itse kykene huolehtimaan puolustuksestaan, tai epäilty on alle 18-vuotias, on epäilylle määrättävä avustaja. Avustajan määrääminen tapahtuu tällöin *ex officio*.⁹⁵ Lähtökohtana kuitenkin voidaan pitää sitä, että epäilty hankkii puolus-

---

⁹² HE 58/2013 s. 23.

⁹³ HE 58/2013, s. 27—28.

⁹⁴ HE 58/2013 vp. s.13.

⁹⁵ HE 58/2013 vp., s. 27. Vajaavaltaisen puhevaltaan liittyen noudatetaan OK 12 luvun säännöksiä. Maininnan arvoista lisäksi on, että avustajan kelpoisuusvaatimukset ovat samat kuin OK 15 luvun 2 §:n 1 momentissa.

tuksensa itse, ja vasta tämän jälkeen syyttäjällä on oikeus ryhtyä toimenpiteisiin avustajan hankkimiseksi.⁹⁶

Epäillyllä tulee olla mahdollisuus osallistua syyteneuvottelumenettelyyn osaamallaan kielellään. Lisäksi, jos jutussa on asianomistaja, tulee huolehtia siitä, että hän saa toimenpiteistäluopumispäätöksen hallitsemallaan kielellä.⁹⁷

Onnistuneen neuvotteluvaiheen tuloksena on tuomiesitys, jonka syyttäjä toimittaa käräjäoikeudelle (ROL 1:10 ja ETL 3:10a). Tuomiesitys ei ole luonteeltaan syyte, sillä se edustaa sekä syyttäjän että vastaajan näkemystä asiassa.⁹⁸ tekemisen edellytyksenä on, että rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan tulee tunnustaa rikos ja suostua asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä (ROL 1:10). Lisäksi syyttäjän ja vastaajan tulee olla yhtä mieltä syyksiluettavasta rikoksesta. Tuomioesityksessä syyttäjä sitoutuu vaatimaan rangaistusta alennetulta rangaistusasteikolta. Lain esitöissä sopivana rangaistuksen alennuksena pidetään kolmannesosan rangaistusta. Rangaistuksen pituus voi olla enintään 2/3 enimmäisrangaistuksesta ja miniminä toimii kunkin rikostyyppin rangaistusminimi.⁹⁹ Tuomioesityksen tulee olla kirjallinen, päivätty, ja sen tulee olla osapuolten allekirjoittama. Tuomioesitys voi sisältää syyttäjän kannan vaadittavan rangaistuksen määrästä ja laadusta, mikä ei kuitenkaan sido tuomioistuinta (ROL 1:10).

Tunnustamisoikeudenkäynti tulee pitää 30 päivän kuluessa asian vireille tulosta (ROL 5b:2). Käytännössä tunnustamisoikeudenkäynti tulisi järjestää mahdollisimman pian siitä, kun tuomioesitys on saapunut tuomioistuimeen.¹⁰⁰ Tunnustamisoikeudenkäynnissä ovat läsnä syyttäjä, vastaaja ja vastaajan avustaja. Asianomistaja voi olla läsnä oikeudenkäynnissä, jos hän esittää asiassa vaatimuksia, joita syyttäjä ei aja. Asianomistajan poissaolo ei estä asian ratkaisemista (ROL 5b:2). Tunnustamisoikeudenkäynnissä syyttäjä esittelee tuomioesityksen ja merkityksellisen esitutkinta-aineiston. Tuomioistuin voi pyytää asiassa tarkennuksia tarpeen vaatiessa. Tuomioistuin tiedusteleo oikeudenkäynnissä vastaajalta, ymmärtääkö hän tuomioesityksen sisällön ja siitä koituvat seuraamukset. Syytetyn oikeusturvan kannalta on merkityksellistä, että tuomioistuin todella varmistuu siitä, että syytetty

---

⁹⁶ HE 58/2013 vp. s. 27.

⁹⁷ OM 30/2015, s.66-70.

⁹⁸ Linna 2015, s. 424.

⁹⁹ HE 58/2013 vp, s. 37, PeVL 7/2014 vp, s.6

¹⁰⁰ HE 58/2013 s.16.

käsittää, mikä merkitys tunnustamisella on. Tuomioistuimien varmistaa, että vastaaja on edelleen halukas tunnustamaan teon, jonka hän on aikaisemmin tunnustanut. EIT on vahvistanut antamissaan tuomioissaan ne kriteerit, jotka syyteneuvottelumenettelyn tulee täyttää, jotta menettely olisi EIS 6.1 artiklan mukainen. Vastaajan kuuleminen on siksi välttämättöntä. Tuomioistuimien lisäksi varaa vastaajalle ja asianomistajalle mahdollisuuden lausua tuomioesityksestä (vastaajalla oikeus lausua myös esitutkinta-aineistosta). Lopuksi tuomioistuimien käsittelee muut vaatimukset ja antaa asianosaisille tilaisuuden lausua loppulausunnot (ROL 5b:3).

Tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään edellä mainitun mukaisesti tuomioesityksessä mainittuun rikokseen liittyvät julkis- ja yksityisoikeudelliset vaateet. Tunnustamisoikeudenkäynti on kestollisesti huomattavasti lyhyempi kuin normaali rikosasiain pääkäsittely.¹⁰¹

ROL 5b:4 mukaan tuomioistuimien määrää tuomioesityksen mukaisen tuomion, jos 1) vastaaja on antanut 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun tunnustuksen ja suostumuksen, 2) tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta ei jää varteenotettavaa epäilyä ottaen huomioon myös asiaa koskeva esitutkinta-aineisto, 3) tuomioistuimien lukee syyksi rikoksen tuomioesityksen mukaisesti ja 4) esityksen hyväksymiselle ei ole muutoin estettä.

Tuomioistuimien voi myös jättää asian sillensä, eli olla ratkaisematta asiaa. Mahdolliset avustajan palkkiota ja oikeudenkäynnistä aiheutuneita kuluja koskevat vaateet on kuitenkin ratkaistava (ROL 5b:5).

Muutoksenhausta tunnustamisoikeudenkäynnistä saatavaan tuomioon ei ole annettu erillistä säännöstä. ROL 5b:6.1:n yleissäännöksen mukaan tunnustamisoikeudenkäynnissä noudatetaan muutoin, mitä rikosasiain käsittelystä säädetään. Syyteneuvottelua koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että silloin, kun tuomio annetaan tuomioesityksen mukaisesti, asianosaisilla on tavanomainen muutoksenhakuoikeus, jolloin noudatetaan oikeudenkäymiskaaren yleissäännöksiä.¹⁰² On mahdollista, että tuomioesityksestä pidetään kiinni, jolloin vain rangaistuksen pituudesta valitetaan. Syytetty voi kuitenkin myös peruuttaa

---

¹⁰¹ HE 58/2013 s. 16--17.

¹⁰² Oikeusvoimaan liittyvissä kysymyksissä esitän luettavaksi *Anna Sahavirran* pro gradu -tutkielmaa ”Luottamuksella lopullisuuteen? Oikeusvoiman vaikutukset syyteneuvottelumenettelyssä”. Tutkielma on julkaistu Edilexissä.

tunnustuksensa, jolloin syyttäjä voi tehdä vastaajan valitukseen vastavalituksen ja vaatia rangaistuksen tuomitsemista normaalin asteikon mukaisesti.¹⁰³ Tämä johtuu siitä, että vastaajan peruuttaessa suostumuksensa, ei syyttäjä ole enää sidottu tuomioesitykseen ROL 1:11.2:n nojalla. Muutoksenhakuasteessa tapahtunut suostumuksen peruuttaminen asian käsittelyyn tunnistamisoikeudenkäynnissä ei sen sijaan johda asian palauttamiseen käräjäoikeuteen, vaan asian käsittelyä tulee jatkaa muutoksenhakuasteessa normaalina syyteasiana.¹⁰⁴ Tapauksessa KKO 2017:82 korkein oikeus vahvistaa edellä mainitun.

3.2.2. Syyteneuvottelumenettely käytännössä

Suomen syyteneuvottelumenettely on rakenteeltaan selkeä. Prosessin vaiheet on yksilöity tarkasti. Ideaalitapauksessa menettely saadaan käynnistettyä jo esitutkintavaiheessa, jolloin menettelyn tarkoitus, eli resurssien säästäminen, toteutuu parhaiten. Mitään estettä sille, että menettely aloitettaisiin vasta myöhemmässä prosessin vaiheessa, ei kuitenkaan ole. Kuten aiemmin on todettu, merkitystä on sillä, että syyteneuvottelumenettelyn aloittaminen johtaa *merkittäviin* säästöihin.

Valtakunnansyyttäjänvirasto antoi lausunnon syyteneuvottelulainsäädännön toteutumisesta vuosina 2015 – 2016 lakivaliokunnalle. Lausunnossa VKSV totesi syyteneuvottelun käytön olevan vähäistä, eikä tarvetta menettelyn laajentamiselle nähty. Syyteneuvottelua oli käytetty eniten talousrikosjutuissa. Tältä osin syyteneuvottelu on vastannut lainsäätäjän tahtotilaa: syyteneuvottelun ajateltiin alun perinkin soveltuvan parhaiten monikerroksisiin talousrikosjuttuihin. Lausunnossa todettiin myös, että useimmissa tapauksissa syyteneuvottelu on käynnistetty vasta syyteharkintavaiheessa, ei esitutkinnassa. Tähän VKSV esitti syyksi sen, ettei epäilyillä ole rikoksen selvittelyn alkuvaiheessa intressiä tunnustaa tekoaan syyllisyyden ollessa vielä erittäin epäselvää.¹⁰⁵

Pohdittava on, onko syyteneuvottelun kautta saatava kolmanneksen alennus rangaistuksen sellainen kannustin, että rikoksentekijät tarttuvat tähän mahdollisuuteen. Suomen syyte-

---

¹⁰³ HE 58/2013 vp., s.39.

¹⁰⁴ HE 58/2013 vp., s.34 ja 41.

¹⁰⁵ VKS 2018, s.2.

neuvottelumenettely on muotoa *sentence bargain*, jolloin neuvotella voi ainoastaan rangaistuksen pituudesta, ei esimerkiksi rikosnimikkeestä. *Sahavirta* toteaa, että Suomessa rangaistusten pituudet ovat jo valmiiksi alhaisia, eikä syyteneuvottelun tuomalla kolmannen alennuksella näin ollen välttämättä ole niin suurta houkutusvaikutusta kuin olisi tarpeen. Siksi *Sahavirta* esittääkin, että Suomessa pitäisi pohtia vaihtoehtoa sopia myös syytteen sisällöstä. Lisäksi sopia voisi myös liitännäisvaatimuksista (esimerkiksi liiketoimintakiellosta.). Vastaavasti rikoksentekijä korvaisi rahallisesti vahinkoja ja kattaisi näin menettämisseuraamukset ja vahingonkorvausvaateet.¹⁰⁶

Suhtaudun varauksella siihen, että syyteneuvottelu muunnettaisiin käsittämään myös syytteen sisällöstä sopimisen. Liitännäisvaatimuksista sopiminen sen sijaan ei muodostuisi niinkään ongelmalliseksi yhdenvertaisuuden kannalta.

3.3. Syyteneuvottelu Yhdysvalloissa

Jotta syyteneuvottelun luonnetta olisi mahdollista ymmärtää syvemmin, on selvitettävä, mistä kyseinen menettely alun perin tullut. Haluan nostaa esille Yhdysvalloissa, jota voidaan pitää syyteneuvottelun lähtömaana, valloilla ollutta kriittistä keskustelua syyteneuvottelun epäkohtiin liittyen. Vaikka Yhdysvaltojen oikeusjärjestelmä eroaa omastamme suuresti, epäkohtien läpikäynti on kuitenkin tarpeellista. Raskaaseen jury-systeemiin perustuva yhdysvaltalainen oikeudenkäyttö ei todennäköisesti toimisi ollenkaan ilman kevennettyjä menettelyjä, joista on saatavissa merkittäviä prosessiekonomisia etuja. Yhdysvaltalaisen syyteneuvottelumenettelyn taustoja ja sisältö on tärkeä selvittää siksi, että koko *plea bargain* –menettely on alun perin luotu nimenomaan Yhdysvaltojen tarpeisiin. Niissä määrin kuin systeemien erilaisuus Yhdysvaltojen ja Suomen järjestelmien välillä antaa myöden, arvioidaan myös Yhdysvalloissa ilmenneitä epäkohtia siitä näkökulmasta, että voisivatko kyseiset epäkohdat aktualisoitua Suomen oikeusjärjestelmässä.

---

¹⁰⁶ Sahavirta 2016, s.394.

Kuten aikaisemmin todettiin, syyteneuvottelu on kiinteä osa amerikkalaista rikosprosessia. Syyteneuvottelu on ollut käytössä Yhdysvalloissa jo yli sata vuotta ja sen käyttöasteet ovat vaihdelleet. Nykypäivänä, kuten aiemmin on todettu, syyteneuvottelu on käytössä suurimassa osassa tapauksia. Yhdysvalloissa syyteneuvotteluun käyttömuotoja on kolme. Ensimmäinen on ”*charge bargaining*”, jossa vastaaja ja syyttäjä sopivat keskenään, että vastaajan tunnustaessa teon syyttäjä vaatii rangaistusta lievemmästä rikoksesta. Esimerkiksi seksuaalirikokseen syyllistyneen henkilön tunnustaessa tekonsa *charge bargain*-menettelyssä, voidaan syyttäjän kanssa sopia, että syyttäjä vaatii rangaistusta vain epäasiallisesta käytöksestä.¹⁰⁷ Toinen muoto on ”*sentence bargaining*”, joka vastaa eniten Suomessa käyttöönotettu syyteneuvottelumenettelyä. *Sentence bargain*issa vastaajan tunnustaessa syyttäjä lupaa vaatia pienempää rangaistusta tehdystä rikoksesta. Tähän syyteneuvottelun muotoon piiloutuu vastaajan kohdalla vaaroja, sillä syyttäjä ei voi olla koskaan täysin varma siitä, noudattaako tuomari syyttäjän ehdotusta lievemmän rangaistuksen määräämisestä. Kyseessä on siis vain syyttäjän lupaus mahdollisesta lievemmästä rangaistuksesta. Muita muotoja ovat luopuminen useasta eri syytteestä sekä sovittujen tosiseikkojen poisjättäminen. Vastaajan tunnustaessa teon syyttäjä lupaa olla nostamatta muita syytteitä tai luopua jo vireillä olevista muista syytteistä.¹⁰⁸

Syyteneuvottelun juurien etsiminen voidaan aloittaa 1800-luvun alusta. Ensimmäiset syyteneuvottelun kaltaiset instituutiot syntyivät 1800-luvun alkupuolella ja 1850-luvun jälkeisenä aikana syyteneuvotteluista tuli osa amerikkalaista rikosprosessia. Syyteneuvottelua käytettiin runsaasti etenkin 1920-luvulla. 1920-luvulla amerikkalaista oikeudenkäyttöä rasitti erityisesti suuret määrät tapauksia, joissa oli syyllistytty kieltolain rikkomiseen. Samalla tavoin syyteneuvotteluja käytiin runsaasti 1960-luvulla lisääntyneen katurikollisuuden (*street crime*) vuoksi. Syyteneuvottelu kuitenkin vakiinnutti paikkansa osana amerikkalaista oikeusjärjestelmää tapauksen *Brady. vs. United States* vuonna 1970.¹⁰⁹ Robert Brady oli aiemmin tuomittu 50 vuoden vankeuteen teosta, josta olisi voitu määrätä myös kuolemanrangaistus. Brady kuitenkin tunnusti teon, ja tunnuksen myötä kuolemanrangaistuksen uhka poistui. Hän nosti myöhemmin kanteen, jossa hän väitti kuolemanrangaistuksen uhan ajaneen hänet tunnustamaan tekonsa. Yhdysvaltain korkein oikeus totesi ratkai-

---

¹⁰⁷ Wayne 1984, s.555.

¹⁰⁸ Wayne 1984, s.556.

¹⁰⁹ Brady v. United States, 397 U.S. 742 (1970)

sussaan, ettei kuolemanrangaistuksen uhka ole sillä tavalla pakottava asia, että sillä voitaisiin perustella tunnustaminen. Kuten edellä on avattu kappaleessa 2.4., kyseinen tuomio on räikeästi vastoin EIT:n määrittelemiä kriteerejä, jotka tekevät syyteneuvottelumenettelystä hyväksyttävän.

Syyt sille, miksi syyteneuvottelu ei vain vakiinnuttanut asemaansa amerikkalaisessa järjestelmässä, vaan myös saavutti lähes 90% käyttöasteen kaikissa rikostapauksissa, ovat kiistanalaiset. Yhdestä syystä tutkijat ovat olleet yhtä mieltä: tuomioistuinten ylikuormitus on vaatinut laajaa syyteneuvottelun käyttöönottoa. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa syy. Erikoisimpina syinä on esitetty esimerkiksi syyttäjien laiskuutta, tuomarien tyhmyyttä ja yksityisten asianajajien rahanhimoa.¹¹⁰ Kaikki nämä syyt ovat negatiivissävyytteisiä. Ne perustelevat syyteneuvottelun suosion nousua muun rikosprosessiin vaikuttavien elementtien väijäisyydellä.

Toisaalta syyteneuvottelun käyttöasteen kasvamiseen on esitetty myös vastakohtaisia, positiivissävyytteisiä syitä, esimerkiksi poliisien ja syyttäjien ammattitaidon kasvu. Suurina syinä on nähty myös syyteneuvottelun tuoma prosessiekonomisuus sekä joustavuus.¹¹¹ Kaksi viimeisintä syytä ovat myös suurimmat syyt syyteneuvottelun käyttöönotolle Suomessa.

Yksi suurista huolenaiheista on ollut syytetyn itsekriminointisuojaan liittyvät seikat, kuten tapauksesta Brady v. Yhdysvallat käy ilmi. Vastaajalla on suuri houkutus tunnustaa tekonsa lievemmän rangaistuksen toivossa. Tosiasiassa syyttömät henkilöt saattavat tuomitsemisen pelossa tunnustaa tekemättömän teon. Yhdysvalloissa myönnetään asian painavuus, mutta siitä, kuinka yleistä tällaisen tekemättömän teon tunnustaminen on, ei ole tietoa. Tietoa ei ole myöskään siitä, tunnustetaanko varsinaisessa oikeudenkäynnissä tekemättömiä tekoja.¹¹² Ongelma siis sivuutetaan, koska siitä ei ole saatavissa mitään luotettavaa informaatiota. Myös Suomessa syyteneuvottelu nähdään syytetyn itsekriminointisuojan kannalta ongelmallisena.¹¹³

Tutkielman kannalta oleellisin osa on tietenkin syyteneuvottelun sisältämät ongelmat yhdenvertaisuuden kannalta. Yhdysvalloissa yhdenvertainen kohtelu on myös nostettu esille

---

¹¹⁰ Wayne 1984, s.557.

¹¹¹ Wayne 1984, 556—557.

¹¹² Wayne 1984, s.560.

¹¹³ Ks.esim. OMML 58/2012.

ja sen todetaan olevan ongelma. Tapauksessa *People v. Snow* kantaja vaati, että hänen tuomiotaan lievennetään, koska tuomio oli aiemmin annettu epäoikeudenmukaisin perustein. Tapauksessa vankilapaosta syyteneuvottelussa tekonsa tunnustaneet oli tuomittu puoleltoista vuoden mittaisiin vankeusrangaistuksiin. Vähemmistö vankilapakoon osallisista ei taas ollut tunnustanut tekoaan. Heidän rangaistuksiensa pituudet vaihtelivat kahdesta vuodesta viiteen vuotta. Snow ei nähnyt perusteita tuomioiden erilaisuudelle. Tuomioistuin ei kuitenkaan nähnyt tapauksessa yhdenvertaisuuden kannalta ongelmaa.¹¹⁴

Yhdysvalloissa on selvästi omaksuttu kanta, jossa teon tunnustanut ”palkitaan” lievemmlä rangaistuksella. Tunnustaminen nähdään yhteiskuntaystävällisenä tekona, sillä tunnustamalla teon vastaaja rasittaa oikeusjärjestelmää prosessiekonomisesta vähemmän kuin mitä teon tunnustamattomuus rasittaisi. Toisaalta yhdysvaltaisella tutkimuskentällä on liit-tovaltioiden tuomareille tehdyn kyselyn mukaan selvää, että oikeudenkäyntiin edenneistä tapauksista saatetaan tuntuvastikin kovempi rangaistus siksi, että todistelu saattaa olla eläväisemmin esitelty silloin, kun kyse on esimerkiksi henkirikoksista.¹¹⁵ Tapa, jolla Suomessa esitetään todistelua, on luonteeltaan ”rauhallisempi” kuin Yhdysvalloissa. Tämä on erittäin myönteinen asia vastaajan kannalta. Ulko-oikeudellisten seikkojen, kuten todistajien tai syyttäjän näyttelytaitojen, ei tulisi millään lailla vaikuttaa määrättävän tuomion pituuteen. Ongelma ei tietenkään ilmene vain syyteneuvottelu-varsinainen oikeudenkäyntisuhteessa, vaan on suuri ongelma ylipäätään. Oikeusprosessi ei tällöin ole yhdenvertainen myöskään eri oikeudenkäyntien välillä.

Yhdysvalloissa oikeudenkäynnin kautta tuomitut on tuomittu väkivaltarikoksista 445% pidempiin rangaistuksiin kuin syyteneuvottelussa tuomitut. Petoksiin liittyvissä rikoksissa sama prosentti 334%.¹¹⁶ Ero on suuri.

Suomen syyteneuvottelumenettely eroaa suuresti Yhdysvaltain vastaavasta. Suomessa ei voida ”neuvotella” muusta kuin rangaistuksen pituudesta. Lisäksi Suomen syyteneuvottelu on rajattu koskemaan rikoksia, joista määrättävä enimmäisrangaistus voi olla korkeintaan kuusi vuotta ja neuvotella voi vain tiettyjä rikoksia koskevista rangaistuksista. Menettelyn käytön rajaaminen ”lievempiin” rikoksiin on moraalisesti erittäin järkevää. Ensinnäkin, kun maksimirangaistus ei voi olla enempää kuin kuusi vuotta, ei tunnustuksen kautta saatu

---

¹¹⁴ Wayne 1984, s. 561—562

¹¹⁵ Wayne 1984, 562.

¹¹⁶ Wayne 1984, 570.

rangaistuksen alennus ole ajallisesti niin pitkä. Tämä itsessään laskee epäillyn houkutusta tunnustaa teko tehdyksi. Toiseksi Suomessa henki ja terveys nähdään sellaisina oikeushyvinä, ettei niiden loukkaamisen perusteella määrättyjen rangaistusten pituudesta ole mahdollista neuvotella.

Syyteneuvottelu on alun perin luotu sellaista oikeusjärjestystä varten, jossa rangaistusten pituudet ovat Suomen verrattuna todella pitkiä. Kuten *Sahavirta* totesi (ks.kappale 3.2.), Suomessa rangaistuksen pituudet ovat alhaisia jo ilman syyteneuvottelun tuomaa alennustakin, mikä laskee rikoksentekijöiden motivaatiota tunnustaa teko. Suomessa syyteneuvottelun käyttöaste on matala, kun taas Yhdysvalloissa valtaosa tapauksista käsitellään syyteneuvottelussa. Osasyynä tälle lienee juurikin se, että Yhdysvalloissa syyteneuvottelun tuomat rangaistuksen alennukset ovat normaalitasoisiin rangaistuksiin verrattuna todella merkittävät.

4. Syyteneuvottelu ja yhdenvertaisuus

4.1. Syytettyjen yhdenvertaisuus samanlaisten rikosten kohdalla

4.1.1. ”Samanlaisten” rikosten erilainen kohtelu

Kappaleessa 2 ja 3 avatulla tavalla yhdenvertaisuudella on periaatteellisella tasolla kiistan asema oikeusjärjestelmässämme. Jos samanlaisesta teosta tulee muodollisen yhdenvertaisuuden mukaan rangaista samalla tavalla ja erilaisesta eri tavalla, on pohdittava, miten perustellaan syyteneuvottelun myötä väistämätön tosiasia, että samanlaisista rikoksista tuomitaan eri tavalla. Täyttä samanlaisuutta ei rikosten kohdalla tietenkään voi käytännössä katsoen olla koskaan, mutta olennainen vastaavuus olennaisissa kohdissa tekee. Olen naisin osin samanlaisista tapauksista rangaistus tulisi mitata samalla tavalla. Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan arvioida rangaistuksen määräämiseen liittyvää problematiikkaa, vaan tarkoitus on pohtia, onko tunnustus sellainen olosuhteita muuttava tekijä, että sen perusteella rangaistus voidaan määrätä 1/3 matalampana kuin tavallisessa oikeudenkäynnissä määrätty rangaistus.¹¹⁷

Syyteneuvottelussa samanlaiseen rikokseen syyllistyneitä kohdellaan siis eri tavalla sen mukaan, onko epäilty tunnustanut tekonsa vai ei. Tapaukset eroavat siis tällä perusteella toisistaan, sillä toisessa tapauksessa tekijä ilmaisee valmiutensa rikosvastuun kantamiseen ja toisessa ei. *Tapani ja Tolvanen* ovat sillä kannalla, että perusteltua on ottaa tämä erilaisuus huomioon rangaistusta määrättäessä. Laki on myös ollut tämän kannalla jo aiemmin.¹¹⁸ ”Tämä kanta” viittaa RL 6:6:n lieventämisperusteisiin, joista yksi on rikoksentekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä (3 kohta).

---

¹¹⁷ HE 58/2013 vp, s. 37, PeVL 7/2014 vp, s.6. Tunnustamisoikeudenkäynnissä määrätty tuomio voi olla ankaruudeltaan 2/3 tavallisessa oikeudenkäynnissä määrätystä tuomiosta.

¹¹⁸ *Tapani-Tolvanen* 2015, s. 233.

Tunnustuksen tuomia muutoksia tulisi mielestäni pohtia kahdelta eri kannalta. Ensinnäkin voidaan pohtia, miten tunnustus vaikuttaa juttua ympäröivään prosessiin, ulkojuridisesta näkökulmasta. Tunnustus edesauttaa jutun selvittämistä, säästää poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen resursseja. Rahalliset säästöt voivat olla mittavia, jos kysymys on esimerkiksi monitahoisesta talousrikoksesta, jonka selvittämiseen kului tavallisessa oikeudenkäynnissä huomattavasti enemmän aikaa. Tapauksen ulkojuridinen ympäristö muuttuu näin toiseksi. Tällöin prosessiekonominen tavoite saavutetaan. Ulkojuridinen kehys ei kuitenkaan voi vaikuttaa mielestäni siihen, miten tapausta arvioidaan rikosoikeudellisesti. Kuten *Tapani ja Tolvanen* totesivat, valmius rikosvastuun kantamiseen tekee teosta erilaisen. Tämä toinen näkökanta muuttaa teon ympärillä olevia oikeudellisia olosuhteita. Tämä olosuhteen muutos voi johtaa prosessiekonomisiin säästöihin, eli siis ulkojuridisten olosuhteiden muutoksiin. Muodollinen yhdenvertaisuus toteutuu, vaikka samankaltaisista rikoksista tuomitaan erilaiset rangaistukset, jos olosuhteet ovat olleet myöskin erilaiset. Mikäli tämä olisi syyteneuvottelun ainoa yhdenvertaisuuden kannalta kyseenalainen kohta, ei ongelmaa olisi. Tunnustuksen muuttaessa olosuhteita niin, että voidaan puhua erilaisesta teosta, ei kuitenkaan estä mahdollisia yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisia tilanteita syntymästä, esimerkiksi asianomistajan kieltäytyessä syyteneuvottelusta.

4.1.2. RL 6 luvun 6 §:n 3 kohta KKO:n ratkaisuihin ennen syyteneuvottelun käyttöönottoa

Seuraavassa selvitetään, milloin KKO on päättänyt soveltamaan RL 6 luvun 6 §:n 3 kohtaa, ja milloin se on katsonut, ettei perusteita kyseisen lainkohdan soveltamiselle ole. Tarkasteltavia tapauksia on sekä ennen syyteneuvottelua koskevan lainmuutoksen voimaantuloa että sen jälkeiseltä ajalta. Tarkoitus on selvittää, onko korkein oikeus antanut tunnustukselle enemmän painoarvoa syyteneuvottelumenettelyn käyttöönoton jälkeen.

RL 6 luvun 6 § 3 kohdan soveltaminen on ollut poikkeuksellista ennen syyteneuvottelun käyttöönottoa. Kyseistä lainkohtaa ei ole sovellettu systemaattisesti, vaan sen soveltaminen on ollut pikemminkin poikkeus. Tapauksissa KKO 2005:56 ja KKO 2003:53 lieventämisperusteen soveltamisella ei katsottu olevan perusteita.¹¹⁹ Jälkimmäisessä tapauksessa yksi

---

¹¹⁹ Muita vastaavia tapauksia KKO:n tiukasta linjasta ks. KKO 2000:63, KKO 2003:62, KKO 2003:63.

tekijöistä oli tunnustanut tekonsa jo esitutkintavaiheessa, mutta KKO totesi seuraavasti: *B:n osalta voidaan todeta, että hän on osaltaan pyrkinyt jo esitutkinnassa selvittämään asiaa. Todistajana kuullun tutkinnanjohtajan mukaan B:n kertomus on ollut itse räjähdysen selvittämisen kannalta merkittävä. Kysymys on kuitenkin ollut tilanteesta, jossa B:n osallisuus tekoon on ollut jo alusta alkaen selvillä, jolloin hän on joutunutkin kohdaltaan selvittämään asiaa. Hänen ei voida katsoa näissä olosuhteissa oma-aloitteisesti pyrkineen edistämään rikoksensa selvittämistä sillä tavoin kuin mainitussa rikoslain 6 luvun 3 §:n 3 kohdassa (nyk. 6:6.3) tarkoitetaan.*” Tapauksessa rikoksen selvittämisen edesauttamiselle ei ole annettu painoarvoa, koska tekijän syyllisyys oli ollut selvää alusta alkaen.

Tapauksessa KKO 2011:102 epäilty oli tunnustanut syyllistyneensä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja tunnuksen lisäksi hän myönsi asianomistajan vahingonkorvausvaateen. Korkein oikeus totesi tunnustuksen nopeuttaneen esitutkintaa ja oikeuskäsittelyä. Korkein ei kuitenkaan päätenyt soveltamaan lieventämisperustetta, koska epäiltyyn tekoon liittyneet yksityiskohdat olivat pääosin jo viranomaisen tiedossa ennen tunnustamisen tapahtumista.

Tapauksessa KKO 2011:93 korkein oikeus päätyi soveltamaan 3 kohdan lieventämisperustetta. Tapauksessa syytetty X oli oma-aloitteisesti yhtiön toiminnan varhaisessa vaiheessa korvannut rahallisesti rikoksella aiheutettuja vahinkoja sekä tunnustanut varhaisessa vaiheessa tapahtuneet ohimyyntit ja verojen välttämiset. Korkein oikeus katsoi kyseisen toiminnan olevan sellaista, että 3 kohdan lieventämisperustetta voitiin soveltaa. Sen sijaan yhtiön toiminnan loppuvaiheessa maksetut korvaukset vähensivät lieventämisperusteen merkitystä. Tapauksessa syytetyn *toimien ajankohdalla* oli suuri merkitys.

Ennen syyteneuvottelumenettelyn käyttöönottoa on ollut selvää, ettei tunnustamiselle itselleen ole annettu KKO:n käytännössä itseisarvoa. Sekä tapauksessa KKO 2003:53 että tapauksessa 2011:93 RL 6 luvun 6 §:n 3 kohtaa ei päädytty soveltamaan siksi, että epäillyiden syyllisyydestä oli jo vahva näyttö. Molemmissa tapauksissa tunnustus oli edesauttanut rikoksen selvittämistä ja näin osaltaan nopeuttanut asian loppuun viemistä. Tunnustuksesta olisi tällöin siis ollut prosessiekonomista hyötyä. Tapauksessa 2011:93 KKO päätyi soveltamaan lieventämisperustetta, joskin kevennetysti. Tapauksessa ajallisesti aikaisessa vaiheessa tehdyt rikosten seurauksia ehkäisevät toimenpiteet puhuivat lieventämisperusteen

soveltamisen puolesta, mutta koska osa rikoksen seurauksia ehkäisevistä toimenpiteistä oli tehty vasta myöhemmässä vaiheessa, ei rangaistusta lievennetty kovin tuntuvasti.

Tunnustuksella ei ole aikaisemmin ollut sellaista itseisarvoa, että se yksinään olisi johtanut lieventämisperusteen soveltamiseen. Tunnustuksen lisäksi on edellytetty muitakin toimenpiteitä. Seuraavassa käymme läpi, miten KKO on soveltanut RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan lieventämisperustetta syyteneuvottelumenettelyn käyttöönoton jälkeisenä aikana, ja miksi tämä tunnustuksen arvostamisen muutos on erittäin tärkeää yhdenvertaisuuden kannalta.

4.1.3. RL 6 luvun 6 §:n 3 kohta KKO:n ratkaisukäytännössä syyteneuvottelun käyttöönoton jälkeen

Tunnustamiselle annetaan todella suuri painoarvo syyteneuvottelun käyttöönoton myötä. Mikäli asia on kaikin puolin syyteneuvotteluun sopiva, ja syytetty tunnustaa teon, lievempi tuomio tulee ikään kuin automaationa. Jos tunnustamisen merkitys arvostetaan niin korkealle tasolle, että voidaan katsoa olevan kyseessä kaksi erilaista tapausta, kuten kohdassa 4.1. todettiin, ei ongelmaa yhdenvertaisuuden kannalta synny. Kyseessä voidaan katsoa olevan selvä muutos tunnustamisen arvostamisessa.

KKO on muuttanut selvästi linjaansa syyteneuvottelumenettelyn käyttöönoton myötä. Tapauksessa 2018:2 KKO päätyi soveltamaan lieventämisperustetta kyseisessä kirjanpito- ja petosrikostapauksessa. Tapauksessa syytetty oli tunnustanut tekonsa ja antanut ilmi seikkoja, jotka eivät olleet olleet vielä viranomaisen tiedossa. A oli nopeuttanut toiminnallaan rikoksen selvittämistä ja tästä toiminnasta oli koitunut prosessiekonomisia etuja. Käräjäoikeus ja hovioikeus olivat kuitenkin katsoneet, ettei lieventämisperustetta tullut soveltaa, koska verotarkastus oli jo alkanut. Tämän lisäksi A:n osallisuus tekoon oli ollut selvillä alusta asti. KKO kuitenkin katsoi, että A:n toiminta oli helpottanut rikoksen selvittelyä siinä määrin, että se alensi A:lle määrättävää rangaistusta. KKO totesi myös, että tässä tapauksessa lieventämisperusteen soveltaminen oli linjassa syyteneuvottelumenettelyn ja yleisen yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa. Tässä tapauksessa oli kysymys kirjanpitoriksesta sekä veropetoksesta. Kyseiset rikokset ovat sellaisia, joihin myös syyteneuvottelua koskevat lainkohdat soveltuvat.

KKO 2018:60 oli kysymys törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Korkein oikeus päätyi soveltamaan RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan lieventämisperustetta. Korkein oikeus totesi tuomiossaan seuraavaa: *“puheena olevan rangaistuksen lieventämisperusteen soveltaminen ei edellytä oma-aloitteisuutta eikä tekijän rikoksensa selvittämiseen liittyvillä motiiveilla ole merkitystä säännöksen soveltamisedellytyksiä arvioitaessa. Korkeimman oikeuden vanhemmassa oikeuskäytännössään asettamat tiukat edellytykset tunnustuksen oma-aloitteisuudelle ja sen merkittävälle vaikutukselle asian **selvittämiseen eivät ole aina-kaan enää rikosoikeudellisesti perusteltuja**, kun syyteneuvottelumenettelyssä sovelletaan varsin huomattavaa, pääsääntöisesti noin yhden kolmasosan suuruista alennusta rangaistukseen. Syyteneuvottelun osalta soveltamiskäytäntö on jo laajentunut koskemaan myös hyvin myöhäisiä prosessin vaiheita, joissa on kysymys vain oikeudenkäynnissä, mahdollisesti vasta muutoksenhaussa, saatavista prosessuaalisista hyödyistä”*. Tapauksessa epäilty oli helpottanut rikoksen selvittämistä tiettyjen syytekohtien osalta. KKO katsoi, että sille, missä vaiheessa prosessia rikoksen selvittämistä koskeva toiminta tapahtuu, ei voida enää antaa aiemmanlaista merkitystä syyteneuvottelumenettelyn käyttöönoton vuoksi. Lisäksi KKO ei edellyttänyt, että rikoksen selvittämisen edesauttaminen olisi koskenut kaikkia syytekohtia. Tätä linjanvaihdosta voidaan pitää merkittävänä. Syyteneuvottelun käyttöönoton myötä myöskään rikoslain mukaisen lieventämisperusteen soveltamiseen ei enää edellytetä niin vahvaa tekijän oma-aloitteisuutta kuin aikaisemmin. Toisaalta oma-aloitteisuus lievennyksen muodollisena edellytyksenä poistui jo vuoden 2004 rikoslain yleistä osaa koskevan uudistuksen yhteydessä.¹²⁰

Tunnustuksen merkitys ja arvostus on muuttunut edellä avattujen KKO:n uusien linjavetojen myötä. Aikaisemmin RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan soveltamiskynnys oli korkea, eikä tunnustuksella itsellään ollut itseisarvoa, vaan lisäksi vaadittiin oma-aloitteisuutta ja sitä, että tunnustus ja rikoksen selvittäminen oli tapahtunut prosessin aikaisessa vaiheessa. Syytettyjen yhdenvertaisuuden kannalta tunnustuksen painoarvon muuttuminen on ollut välttämätöntä. Tämä lisää oikeusvarmuutta ja oikeuskäytännön yhtenäisyyttä. Korkeimman oikeuden uudet linjaukset mahdollistavat tunnustuksen olosuhteita muuttavan vaikutuksen huomioon ottamisen esimerkiksi juuri tilanteissa, joissa syyteneuvottelua ei ole aloitettu asiaomistajan kieltäytyessä menettelystä.

---

¹²⁰ Lappi-Seppälä 2004, s. 442.

4.2. Syytettyjen yhdenvertaisuus osallistilanteissa

Oma erityiskysymyksensä on yhdenvertaisuuden toteutuminen osallistilanteissa. ROL 1 luvun 10 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan ” toisena edellytyksenä syyteneuvottelun aloittamiselle on, että syyttäjä katsoo, että asian käsittelyn mainitussa järjestyksessä on perusteltua ottaen huomioon asian laatu ja esitettävät vaatimukset, yhtäältä mainitussa järjestyksessä ja toisaalta syyteasiasta säädettyssä järjestyksessä käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja siihen kuluva aika sekä mahdolliset epäiltyyn rikokseen tai siihen välittömästi liittyvään rikokseen kuuluvat osallisuuskysymykset.” Osallisuuskysymyksillä (osallistilanteilla) tarkoitetaan tässä rikoksia, joissa on useampi kuin yksi osallinen.

Suomessa on omaksuttu erillisvastuun järjestelmä, jossa erotetaan tekijävastuu ja varsinainen osallisuusvastuu toisistaan. Tekijävastuu pitää sisällään kolme eri lohkoa: välittömän tekijävastuun, välillisen tekijävastuun sekä rikoskumppanuuden. Välillinen tekijävastuu konkretisoituu tilanteessa, jossa varsinainen rikoksentekijä käyttää jotain toista henkilöä välikätenä rikoksen tekemisessä. Rikoskumppanuus on taas sen verrattavissa välittömään tekijävastuuseen, mutta tekijöitä on enemmän kuin yksi, eikä kummankaan toiminta yksistään täyttäisi minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Varsinainen osallisuusvastuu käsittää kaksi lohkoa, yllytyksen ja avunannon.¹²¹ Yllytyksestä tuomitaan RL 5 luvun 5 §:n mukaan se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai tahallisen rikoksen rangaistavaan yritykseen. Yllyttäjä on verrattavissa varsinaiseen rikoksen tekijään, sillä yllyttäjän katsotaan olevan rikoksen henkinen alullepanija.¹²² Avunannosta tuomitaan RL 5 luvun 6 §:n mukaan se, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoii, toimii tai muilla tavoin tahallaan

---

¹²¹ Tapani-Tolvanen 2015 (b), s. 413.

¹²² Tapani-Tolvanen 2015 (b), s.430.

auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä. Huomattavaa on, että avunannosta rangaistaan vain silloin, kun kysymys on tahallisesta rikoksesta tai tahallisen rikoksen yrityksestä.¹²³ Pohdittaessa syyteneuvotteluun liittyviä osallisuuskysymyksiä yhdenvertaisuuden näkökulmasta, pohdittavana ovat etenkin varsinaisen osallisuusvastuun kaksi lohkoa, joskin myös tekijävastuun puolelta rikoskumppanuuteen liittyvät tilanteet.

Kysymykseen voi tulla esimerkiksi tapaus, jossa mukana ovat ”päätekijä”, avunantaja ja yllyttäjä. Edellisessä luvussa totesimme, että epäillyn tunnustus itsessään luo rikosprosessiin erilaiset olosuhteet, ja näiden olosuhteiden vuoksi alemman rangaistuksen määrääminen on muodollisesti yhdenvertaista verrattuna sellaiseen rikosprosessiin, jossa epäilty ei tunnusta tekoaan. Epäilty itse saa vaikuttaa olosuhteisiinsa. Jos rikosentekijöitä tai osallisia on enemmän, syyteneuvotteluun pääsy ei riipu enää yhden epäillyn tunnustuksesta.

Syyteneuvottelun kohdalla hallituksen esityksessä lähdetään siitä lähtökohdasta, että tunnustus saadaan kaikilta rikokseen osallisilta.¹²⁴ Toisin sanoen lähtökohtana on, että mikäli tunnustusta ei saada kaikilta, ei syyteneuvottelua tulisi aloittaa, vaan kyseeseen tulee tavanomainen oikeudenkäynti. Puidaan hetki tätä lähtökohtaa. Toteutuuko yhdenvertaisuus silloin, jos tunnustus vaaditaan kaikilta osallisilta? Neuvottelua ei tule käynnistää varsinkin siinä tapauksessa, että tekijä ei suostu tunnustamaan tekoaan, vaikka esimerkiksi avunantaja tunnustamiseen suostuisikin. Näin menetellään siksi, että pääteolla on yhteys esimerkiksi avunantajan teon rangaistavuuteen.¹²⁵ Neuvottelun käynnistäminen yhden tekijän kohdalla on kuitenkin mahdollista silloin, kun teko siinä mielessä itsenäinen, ettei se vaikuta toisten tekojen rangaistavuuteen, ja *asian käsitteleminen on prosessiekonomian* mukaista.¹²⁶

Silmään pistävää on prosessiekonomian periaatteen korostaminen läpi koko hallituksen esityksen. Hyvänä esimerkkinä voidaan nostaa esiin seuraava lause: ”*Tunnustamisoikeudenkäynnin tavoitteena on kustannusten ja vaivan säästäminen. Tämä ei toteudu, jos tunnustamisoikeudenkäynnissä kuultuja vastaajia joudutaan vielä laajasti kuulustelemaan*

---

¹²³ Tapani-Tolvanen 2015 (b), s.436.

¹²⁴ HE 58/2013, s. 24.

¹²⁵ HE 58/2013, s. 24.

¹²⁶ HE 58/2013, s. 24.

todistelutarkoituksessa tavanomaisessa oikeudenkäynnissä”¹²⁷. Jos teossa on useampia tekijöitä, joista vain osa antaa tunnustuksen ja osa ei, tulee ensin harkita, onko asioiden erikseen käsitteleminen erikseen niin, että toinen käsitellään syyteneuvottelun kautta ja toinen tavanomaisessa oikeudenkäynnissä, tarkoituksenmukaista. Mikäli katsotaan, ettei mitään *prosessiekonomista hyötyä* ole olemassa käsittelyllä eri prosesseissa, molemmat asiat käsitellään tavanomaisessa oikeudenkäynnissä. Yhdenvertaisuuden kannalta tilanne vaikuttaa kestävämmältä. Vaikka kaikki muut syyteneuvottelun käynnistämiseksi tarvittavat kriteerit täyttyisivät, voi esteeksi muodostua toisen osallisen kieltäytyminen tunnustamasta.

Edellä avatussa on nähtävissä yhdenvertaisuuden kannalta räikeästi kyseenalainen kohta. Henkilö ei välttämättä saa syyteneuvottelun kautta tulevaa hyötyä itselleen, jos toinen rikokseen osallinen kieltäytyy tunnustamasta, vaan syyteneuvotteluun pääseminen riippuu siitä, onko se prosessiekonomian mukaista. Eli osallistilanteissa henkilö voi päästä syyteneuvotteluun vain, jos 1) kaikki muut osalliset tunnustavat, tai 2) tilanteessa, jossa kaikki eivät tunnusta, on syyteneuvottelun aloittaminen kuitenkin prosessiekonomian mukaista.

Lain sanamuoto itsessään ei kuitenkaan itsessään edellytä, että kaikilta osallisilta saataisiin tunnustus. Lakivaliokunnan mietinnössä todetaan samainen asia.¹²⁸ Valiokunnan mukaan tulisi käyttää tapauskohtaista harkintaa, kun punnitaan, onko osallistilanteissa mahdollisuutta käsitellä asia teon tunnustaneen osallisen kohdalla syyteneuvottelumenettelyssä ja toisen osallisen kohdalla tavallisena syyteasiana. Viranomaisille jätetään näin liikkumavaraa. Mitään tarkkaa kriteeristöä ei kuitenkaan tälle kokonaisharkinnalle voida antaa, sillä jokainen rikosasia sisältää paljon liikkuvia osia ja erityispiirteitä. Kokonaisharkintaan kuitenkin edelleen vaikuttanee eniten se, kuinka suuret kustannussäästöt syyteneuvottelun aloittamisesta yhden osallisen kohdalla saataisiin. Itse puollan sitä näkökantaa, että jos kustannukset olisivat yhtä suuret syyteneuvottelu-varsinainen oikeusprosessi-yhdistelmässä kuin siinä tapauksessa, että molempien osallisten kohdalla asia käsiteltäisiin varsinaisessa oikeudenkäynnissä, tulisi päätyä käyttämään yhdistelmävaihtoehtoa. Kuten kohdassa 4.1. todettiin, tunnustus luo rikosprosessiin erilaiset olosuhteet. Näiden muuttuneiden olosuhteiden myötä epäilty pääsee yleensä syyteneuvottelun piiriin. Muuttuneilla olosuhteilla ei kuitenkaan ole merkitystä, mikäli yksikin osallinen ei tunnusta tekoaan.

---

¹²⁷ HE 58/2013, s. 24.

¹²⁸ LaVM 5/2014 vp s.5

KKO on tuoreimmilla tuomioillaan laajentanut RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan lieventämisperusteen soveltamisalaa. Tapauksia, joissa olisi ollut kysymys rangaistuksen lieventämisestä yhden osallisen tunnustuksen perusteella, ei kuitenkaan (vielä) ole. Voidaan ajatella esimerkiksi tapaus, jossa avunantaja tunnustaa osallisuutensa rikokseen ja pyrkii tämän lisäksi vielä selvittämään rikosta. Sillä, missä vaiheessa prosessia tunnustaminen ja rikoksen selvittämisen edesauttaminen tapahtuu, ei ole enää korostunutta merkitystä. Mikäli tunnustuksen arvostamisen muutos on todellista, tulisi tämän arvostuksen näkyä myös avunantajamme tapauksessa. RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan soveltamisen tulisi olla ikään kuin automaatio osallistilanteissa varsinkin silloin, kun rikokseen osallinen on tunnustanut tekonsa, mutta ei prosessiekonomisista syistä ole kuitenkaan päässyt syyteneuvottelumenettelyn piiriin. Yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että tuomioistuin soveltaa hänen tapauksessaan RL 6 luvun 6 §:n 3 kohtaa.

4.3. Syyteneuvottelu ja asianomistajan suostumus yhdenvertaisuuden näkökulmasta

4.3.1 Kuka on asianomistaja?

Tietyt teot on kriminalisoitu yhteiskunnassamme siksi, että ne loukkaavat jotain oikeushyvää. Oikeushyviä ovat esimerkiksi henki, terveys, omaisuus, kunnia, ympäristö ja liikenneturvallisuus. Kahta viimeisintä voidaan pitää yhteisöllisinä oikeushyvinä ja neljää ensimmäistä henkilökohtaisina oikeushyvinä.¹²⁹ Asianomistajan roolin määräytymisen kannalta tärkeää on määrittää, keneen oikeushyvän loukkaus kohdistuu.¹³⁰ Asianomistajan roolia ei ole määritelty laissa, vaan asianomistaja käsitteenä on oikeuskäytännön ja -tieteen määrittelyn varassa. Tässä tutkielmassa kiinnitämme huomiota etenkin aineellisoikeudelliseen asianomistajan roolin määrittämiseen, sillä asianomistajan aseman määrittäminen prosessuaalisin keinoin ei ole saanut suomalaisessa oikeustieteessä kannatusta, eikä tämän tutkielman tarkoitus ole analysoida prosessuaalisten keinojen hyödynnettävyyttä.¹³¹

---

¹²⁹Tapani – Tolvanen 2013, s. 79–80 ja Vuorenpää 2014, s.13.

¹³⁰ Virolainen – Pölönen 2004, s. 159 ja Jokela 2012, s. 17.

¹³¹ Vuorenpää 2014, s.30.

Vuorenpää esittää, että eniten kannatusta on saanut *Granfeltin* vuonna 1925 asianomistajan roolista esittämä määritelmä. Kyseisen määritelmän mukaan ”*Asianomistajana pidetään 1) rikoksen kautta ensi kädessä loukatun oikeushyvän haltijaa, 2) sitä, jolle välittömästi rikoksen kautta on syntynyt yksityinen oikeudellinen (yksityis- tai julkis-oikeudellinen) vaade sekä 3) sitä, jonka oikeuspiiriä tapahtunut politiarikkomus välittömästi vaarantaa*”.¹³² Määritelmä on edelleen käyttökelpoinen kahdelta ensimmäiseltä kohdaltaan. Kolmannessa kohdassa tarkoitetuilla politiarikoksilla tarkoitetaan tässä yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia. Termi on vanhahtava, eikä sitä käytetä enää, eikä rikoslaissamme ole enää kriminalisoitu kyseisiä rikoksia. *Granfeltin* aikaisempi ja suppeampi asianomistajamääritelmä vuodelta 1915 ei sisällä kohtaa politiarikkomuksista, ja on näin osaltaan kokonaisuutena käyttökelpoisempi kuin vuoden 1925 malli.¹³³

Granfeltin kummankin mallin ensimmäisen kohdan perusteella asianomistajana tulee pitää henkilöä, jonka hallitsemaa oikeushyvää on loukattu. Henkilöstä tulee jutun asianomistaja esimerkiksi silloin, kun hän on joutunut väkivaltarikoksen kohteeksi. Oikeudenloukkaus on kohdistunut häneen henkilönä, ja loukattu oikeushyvä on tässä tapauksessa henkilön terveys. Toinen esimerkki selvästä tapauksesta voisi olla tilanne, jossa henkilön yksin omistama esine, johon ei kohdistu minkäänlaisia rasitteita, varastetaan. Tällöin loukattuna oikeushyvinä on omaisuus. Ongelmia asianomistajan roolin määrittelemisessä tulee vastaan etenkin silloin, kun rikoksella on loukattu jotain yleistä oikeushyvää, mutta samalla ei kuitenkaan ole loukattu valtion etua. Oikeuskäytännössä omaksuttu linja on tällaisissa tapauksissa ollut useasti se, ettei valtio ole asianomaisen roolissa.¹³⁴ Selvitettävä onkin, mitä oikeushyvää lain säännös suojelee. Kun suojeltava oikeushyvä on selvillä, tulee selvittää se henkilöpiiri, jotka pitävät hallussaan tätä oikeushyvää käsillä olevassa tapauksessa. Tapauksessa KKO 2001:66 tullihallituksen ei katsottu olleen asianomistaja siitä syystä, ettei se ollut ensisijaisesti suojellun oikeushyvän haltija. Tapauksessa KKO 2006:74 oli kysymys siitä, oliko Hämeen ympäristökeskuksella asianomistajan rooli luonnonsuojelurikosta koskevassa asiassa. Ympäristökeskus vaati asianomistajan asemaa muun muassa sillä perusteella, että rikos loukkasi valtion oikeutta ja valtiolle syntyi välitöntä vahinkoa. Korkeimman oikeuden mukaan luonnonsuojelurikosta koskevan rangaistussäännöksen tavoit-

---

¹³² Vuorenpää 2014, s.17.

¹³³ Vuorenpää 2014, s.17 ja Jokela 2012, s. 21.

¹³⁴ Vuorenpää 2014, s.19.

teenä on tehostaa luonnonsuojelulain (1096/1996) tavoitteita, eikä säännöksen tarkoituksena ole valtiolle kuuluvan oikeuden turvaamisesta. Korkein oikeus katsoi, ettei ympäristökeskuksella ollut asianomistajan asemaa.¹³⁵

Selvyyden vuoksi mainittakoon vielä, se, että Granfeltin mallien ensimmäinen kohta pitää sisällään myös vaarantamisrikokset. Asianomistajan roolin saamiseksi riittää siis se, että teolla on vaarannettu henkilön tai tahon hallitsema oikeushyvä.¹³⁶

Granfeltin mallin toisen kohdan mukaan asianomistajan rooli on sellaisella henkilöllä, jolle on rikoksen myötä aiheutunut sellaista haittaa, että henkilölle on syntynyt yksityinen oikeudellinen vaade. Vuorenpää piti kyseistä kohtaa turhana, sillä Granfeltin mallin ensimmäinen ja toinen kohta lähtökohtaisesti kattavat jo valmiiksi toinen toisensa. Lisäksi Vuorenpää toteaa, että *“henkilölle ei useinkaan voi välittömästi rikoksen johdosta syntyä yksityisoikeudellista vaatimusta, mikäli hän ei samalla ole rikoksen kautta ensikädessä loukattun oikeushyvän haltija.”*¹³⁷ Pelkkä oikeus vaatia vahingonkorvausta ei yksistään luo asianomistajan asemaa, eli vahinkoa kärsineillä ei tällöin ole syyteoikeutta. Vahinkoa kärsineet voivat kuitenkin adheesioperiaatteen mukaisesti vaatia korvauksia rikosjutun yhteydessä. Yhdyn Vuorenpään sanomaan. Koska syyteoikeus voi olla vain sillä taholla, jonka hallitsemaa oikeushyvä on loukattu, ei pelkkä yksityisoikeudellisen vaateen syntyminen voi olla sellainen peruste, joka takaisi henkilölle asianomistajan roolin.

Tässä tutkielmassa asianomistajalla tarkoitetaan vain näin ollen henkilöä, jonka hallitsemaa oikeushyvä on rikoksen kautta loukattu.

4.3.2. Asianomistajan syyteoikeus ja syyteoikeuden funktiot

Asianomistajan syyteoikeuden on katsottu kiteytyvän viiteen eri kohtaan.¹³⁸ Ensinnäkin ROL 1:14.1 mukaan asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan. Asianomistaja saa

¹³⁵ Muita Korkeimman oikeuden tapauksia, joissa valtio tai viranomainen ei ole ollut asianomistajan asemassa on useita. Näistä mainittakoon KKO 1989:4, 1989:28, 1992:173 ja 2003:18.

¹³⁶ Vuorenpää 2014, s.23.

¹³⁷ Vuorenpää 2014, s.27.

¹³⁸ Virolainen – Pölönen 2004, s. 188–189 ja Vuorenpää 2014, s. 43–44.

nostaa syytteen myös, jos esitutkintatoimenpiteiden suorittamista on tutkinnanjohtajan päätöksellä siirretty. Lainkohdassa on kysymys asianomistajan toissijaisesta syyteoikeudesta. Asianomistaja voi nostaa syytteen, kun syyttäjä on tehnyt syyttämättäjättämispäätöksen tai päättänyt olla aloittamatta esitutkintaa tai olla viemättä esitutkintaa loppuun saakka. Asianomistajalla on tämä oikeus syyttämättäjättämispäätöksen perusteesta huolimatta.¹³⁹ Toiseksi asianomistajalla on oikeus silloin, kun kysymys on asianomistajarikoksista, oikeus esittää syyttämispyyntö (ROL 1:3, 1:6a 1,3).

Kolmanneksi ROL 1 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan asianomistajalla on oikeus yhtyä syyttäjän tai toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen ja vedota uuteen seikkaan syytteen tueksi. Asianomistaja voi hakea muutosta asiassa annettuun ratkaisuun siitä riippumatta, onko hän käyttänyt asiassa puhevaltaa.

Neljänneksi ROL 1 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan asianomistaja voi myös ajaa syytteen, jonka syyttäjä tai toinen asianomistaja on peruuttanut. Syyttäjä saattaa peruuttaa syytteen, jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee sellainen seikka, jonka perusteella syyte olisi pitänyt jättää nostamatta (ROL 1:12.1). Jos syyte on peruutettu aineellisoikeudellisista syistä, asianomistaja voi ottaa syytteen ajaakseen. Mikäli peruuttaminen on kuitenkin tapahtunut prosessuaalisista syistä (esimerkiksi syyte on alun perin nostettu väärällä foorumilla), ei asianomistajalla ole syyteoikeutta. Tämä johtuu siitä, että syyttäjän on nostattava syyte uudelleen niin, että prosessinedellytykset täyttyvät.¹⁴⁰

Viidenneksi asianomistajan oikeuksiin kuuluu myös oikeus hakea muutosta tuomioon (ROL 1:14.3.).

Asianomistajan syyteoikeus on vahva oikeus, jonka funktiot voidaan jakaa kahteen ryhmään: kontrollifunktioon ja hyvitysfunktioon.¹⁴¹ Kontrollifunktio ilmenee erityisesti asianomistajan oikeudessa nostaa syyte, jos syyttäjä päättää olla nostamatta syytettä (ROL 1:14.1.). Kyseinen funktio kohdistuu näin erityisesti syyttäjään. Epätoivutussa tapauksessa syyttäjä on saattanut jättää syytteen nostamatta, vaikka syytteen nostamiselle olisi tosiasialla ollut perusteet. Tällöin asianomistajan käyttäessä syyteoikeuttaan toteuttaa tämä asianomistajan syyteoikeuden kontrollifunktiota. Asianomistajan syyteoikeuden hyvitysfunk-

---

¹³⁹ Vuorenpää 2014, s.44.

¹⁴⁰ Vuorenpää 2014, s.44.

¹⁴¹ Vuorenpää 2014, s.39 ja Jonkka 1992, s.64.

tiossa taas on kysymys moraalisen hyvityksen tarjoamisesta sille, jonka oikeutta on loukattu.¹⁴²

Syyteneuvotteluun ryhtyminen vaatii asianomistajalta vakaata harkintaa, sillä asianomistaja menettää oikeutensa vaatia rangaistusta, mikäli hän suostuu tunnustamisoikeudenkäyntiin (ROL 1:10.2 3 kohta). Mikäli asianomistaja on antanut suostumuksensa asian käsittelemiseksi tunnustamisoikeudenkäynnissä (tai ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole asiassa vaatimuksia), syyttäjä voi aloittaa tuomiesityksen tekemisen. Suostumuksen antaminen ei estä yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelyä tunnustamisoikeudenkäynnissä.

4.3.3. Asianomistajan suostumuksen mahdollinen epäiltyjen ja syytettyjen yhdenvertaisuutta rajoittava funktio

Syyteneuvottelua koskevan lainvalmistelun yhteydessä eri tahoilta kysyttiin, tulisiko syyteneuvottelujärjestelmän koskea myös rikoksia, joissa on asianomistaja. Mikäli taho katsoi, että järjestelmä voisi soveltua myös tällaisiin rikoksiin, kysyttiin myös, miten asianomistajan asema tulisi tällaisissa tilanteissa ottaa huomioon.¹⁴³ Suurin osa vastaajista katsoi, että syyteneuvottelujärjestelmä tulisi ulottaa vain sellaisiin rikoksiin, joissa ei ole asianomistajaa tai asianomistajan nimenomainen suostumus asiassa on saatu.¹⁴⁴ Valtavirrasta poikkeavasti KKO:n työryhmä totesi syyteneuvottelua koskevassa arviomuistiossa, että asianomistajan nimenomaisen suostumuksen edellyttäminen ei olisi tarkoituksenmukaista. Työryhmä totesi, että ”*Kaikkien asianomistajien suostumuksen selvittäminen voisi viivästyä huomattavasti ja mikäli tunnustuksen merkityksen arviointi rangaistuksen mittaamisessa kuuluisi viime kädessä tuomioistuimelle, asianomistajalla ei tulisi olla tähän disponointivaltaa.*”¹⁴⁵

KKO:n työryhmän ehdottama asianomistajan oikeuksien kaventamisen hyötypuolena olisi ollut käsittelyn prosessiekonomian mukainen käsittelyaikojen lyhentäminen. Kuten työryhmä totesi, että silloin, kun asiassa on monia asianomistajia, suostumuksen selvittämi-

---

¹⁴² Vuorenperä 2014, s. 40.

¹⁴³ OMML 47/2010, s.85—91.

¹⁴⁴ Tällaisia tahoja olivat muun muassa suurin osa käräjäoikeuksista ja Suomen Asianajajaliitto.

¹⁴⁵ OMML 47/2010, s.87.

seen kunkin asianomistajan kohdalla kuluu epätoivotussa tilanteessa kauankin aikaa. Prosessiekonominen näkökulma painottuu työryhmän kannanotossa suuresti.

Kuten todettu, asianomistajalla on vahva asema oikeusjärjestelmässämme. Syyteneuvottelun käyttöönotto ei horjuttanut tätä asemaa, koska asianomistajan suostumus on edellytys syyteneuvottelun soveltamiselle. Asianomistajien kannalta syyteneuvottelumenettelyn voidaan katsoa olevan yhdenvertainen ja tarjoavan riittävän oikeussuojan.

Epäiltyjen/syytettyjen kannalta tilanne on hankala. Vaikka muut syyteneuvottelumenettelyn edellytykset täyttyisivät, asianomistajan suostumus voi jäädä saamatta. Tällöin asia etenee normaalina syyteasiana. Muodollinen yhdenvertaisuus ei näin toteudu. Ensimmäinen vaihtoehto vallitsevan epätasa-arvoisen tilan poistamiseen olisi poistaa vaatimus asianomistajan suostumuksesta. Tällöin kavennettaisiin kuitenkin asianomistajan oikeuksia, enkä oleta tämän saavan kannatusta tieteenharjoittajien parissa. Toinen vaihtoehto on jättää lainsäädäntö sillensä ja sen sijaan tehokkaasti viestiä asianomistajalle syyteneuvottelumenettelyn prosessia nopeuttavasta funktiosta, sekä korostaa sitä, että asianomistaja voi edelleen esittää yksityisoikeudelliset vaateensa. Tämä vaihtoehto on syytetyn kannalta erittäin epävarma vaihtoehto ja loisi suuren aukon oikeusvarmuuteen. Kolmanneksi vaihtoehtoksi esitän, että mikäli syyteneuvottelun aloittaminen estyy asianomistajan kieltäytyessä menettelystä, tuomioistuimen olisi otettava tämä seikka huomioon varsinaisessa oikeudenkäynnissä. RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan soveltaminen tulisi tällöin lähes automaationa kysymykseen. Korkeimman oikeuden uusimmat tuomiot viestivät tästä suunnan muutoksesta. Lieventämisperusteen käytöstä tällaisissa tilanteissa pitäisi muodostua vakiintunut tapa, jotta oikeusvarmuus toteutuisi.

Voidaan myös pohtia sitä, miten asianomistajan oikeuksien ja syytetyn oikeuksien välinen tasapaino säilyy. Epäillyllä tai syytetyllä on rikosprosessissa asianosaisen asema ja hänellä on muihin asianosaisiin (asianomistaja ja syyttävä) nähden tasavertainen asema.¹⁴⁶ EIS 6.3. artikla täsmentää syytetyn vähimmäisoikeudet.¹⁴⁷ Artiklan sisältämä luettelo ei kuitenkaan ole tyhjentävä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vaikka oikeudenkäynnissä noudatettaisiin kaikkia luettelon sisältämiä kohtia, voi oikeudenkäynti kuitenkin rikkoa EIS 6.1.

---

¹⁴⁶ Virolainen 2004, s.267.

¹⁴⁷ Näitä oikeuksia ovat oikeus saada tieto syyteen sisällöstä, oikeus valmistella puolustusta, oikeus puolustautua ja saada tarvittaessa oikeusapua, oikeus kuulustella ja kuulustuttaa todistajia sekä oikeus maksuttomaan oikeusapuun.

artiklan vaatimusta oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä.¹⁴⁸ Lisäksi EIS 7. lisäpöytäkirjassa syytetyn asemaan vaikuttavina ovat *ne bis in idem* -sääntö ja muutoksenhakuoikeus. Jos lähdetään siitä olettamasta, että asianomistajan ja syytetyn oikeuden ovat olleet ennen syyteneuvottelumenettelyn käyttöönottoa tasapainossa, pohdittava on, muuttiko syyteneuvottelun käyttöönotto tätä tasapainoa. Syyteneuvottelu on itsessään uusi prosessuaalinen vaihtoehto, joka lähtökohtaisesti on kaikkien epäiltyjen/syytettyjen (soveltuvien rikosnimikkeiden rajoissa) käytettävissä. Syyteneuvottelumenettelyyn pääsy ei kuitenkaan ole subjektiivinen oikeus, vaan harkinnan syyteneuvotteluun ryhtymisestä tekee lähtökohtaisesti syyttäjä ja sen käyttäminen edellyttää prosessiekonomisien etujen syntymistä.¹⁴⁹ Koska kysymys ei ole syytetyn subjektiivisesta oikeudesta, tasapainon voidaan katsoa säilyvän.

Asianomistajalle kuuluu asiassa mielestäni merkittävää valtaa. Asianomistajan suostumus määrittelee osaltaan, käsitelläänkö asia tunnustamisoikeudenkäynnissä vai tavallisessa oikeudenkäynnissä. Asianomistajan aseman vahvana säilyttämisen voidaan katsoa viestivän siitä, että lainsäätäjän punninnassa asianomistajan asema painaa enemmän kuin epäiltyjen/syytettyjen yhdenvertaisuuden toteutuminen. Tällainen asianomistajan merkittävä valta kaventaa epäiltyjen välistä yhdenvertaisuutta. Asianomistajan määräämisvalta saattaa myös kääntyä lainsäätäjän tahtoa vastaan. Esimerkiksi laajoissa talousrikosjutuissa voi olla monta asianomistajaa. Yhdenkin kieltäytyessä syyteneuvottelumenettelystä, siirtyisi asia tavalliseen oikeusprosessiin.¹⁵⁰ Syytetty/syytetyt saattavat tällöin perua jo antamansa tunnustuksen, ja jutun selvittäminen monimutkaistuisi suuresti. Tämä ei olisi prosessiekonomisesti mitenkään järkevää. Eri asia on, kuinka todennäköinen tällainen tapaus olisi.

Kysymys on epäilystä riippumattomasta seikasta. Epäillyn tunnustaessaan teon ja asianomistajan kieltäessä syyteneuvottelumenettelyn aloittamisen, ainoa tapa huolehtia yhdenvertaisuuden toteutumisesta on huomioida tunnustus rangaistusta alentavana seikkana varsinaisessa oikeudenkäynnissä.

---

¹⁴⁸ Virolainen 2004, s. 27.3.

¹⁴⁹ Oikarainen 2012, s.748.

¹⁵⁰ Sahavirta 2016, s. 392.

4.4. Rikoslajikohtainen soveltuvuus

4.4.1. Yleisesti

Erilaisiin rikoksiin syylistyneitä kohdellaan muodollisesti eri tavoin, koska syyteneuvottelun ulkopuolelle jää merkittävä osa tavanomaisia rikoksia.¹⁵¹ Syyteneuvottelu ei ole mahdollinen sellaisten rikosten kohdalla, joista voidaan määrätä enemmän kuin kuusi vuotta vankeutta. Menettely ei ole myöskään mahdollinen väkivaltarikosten tai seksuaalirikosten kohdalla (ROL 1:10.1). Mielenkiintoista on se, ettei ryöstöä (RL 31:1) ole luettu mukaan rikoksiin, joiden kohdalla syyteneuvottelu ei ole mahdollinen. Tämä tarkoittaisi, että syyteneuvotteluun ei voida ryhtyä, jos epäilty on pahoinpidellyt asianomistajaa, mutta jos hän on pahoinpitelyn lisäksi varastanut asianomistajalta rahaa ja syylistynyt näin ryöstöön, syyteneuvottelu olisi mahdollinen. RL 21 luvun ulkopuolelle jää myös muita (ainakin osittain) terveyteen kohdistua rikoksia, kuten ihmiskauppa (RL 25:3). Lakivaliokunta nosti mietinnössään edellä mainitut asiakohdat esille niitä kritisoiden, mutta hyväksyi kuitenkin hallituksen esityksen rajauksen lain selvyyteen viitaten. Valiokunta totesi myös, että ongelmia tuskin syntyy, koska syyttäjä harkitsee syyteneuvotteluun ryhtymistä ROL 1:10.1 2 kohdan mukaisesti *asian laatua* painottaen.¹⁵²

Yhdenvertaisuuden kannalta syyteneuvottelun soveltuminen vain tiettyihin rikoksiin saattaa muodostua problemaattiseksi. *Tapani* ja *Tolvanen* ottavat kantaa kirjoituksessaan asiaan seuraavasti: ” --*pulmaa voidaan lieventää harkitsemalla vielä syyteneuvottelussa kyseeseen tulevien rikostunnusmerkistöjen lisäämistä sen jälkeen, kun järjestelmän soveltamisesta nykymuodossaan on riittävästi kokemusta ja tutkittua tietoa.*”¹⁵³ *Sahavirta* taas tuo esiin sen, että rikoslajikohtainen soveltamisalan raja on perustuslakivaliokunnan hyväksymä oikeuspoliittinen arvovalinta.¹⁵⁴ Mielestäni syyteneuvottelumenettelyn ulottaminen koskemaan erityisherkkiä oikeushyviä olisi vähintäänkin kyseenalaista, kuten seuraavassa kappaleessa tullaan toteamaan. Siksi kannatan lainsäätäjän tekemää arvovalintaa.

---

¹⁵¹ Tapani-Tolvanen 2015, s. 233.

¹⁵² LaVM 5/2014 vp., s. 5.

¹⁵³ Tapani-Tolvanen 2015, s. 233.

¹⁵⁴ Sahavirta 2016, s.390.

4.4.2. Syyteneuvottelu ja suojeltavat oikeushyvät

Hallituksen esityksessä perusteellaan väkivaltarikosten ja seksuaalirikosten rajaamista syyteneuvottelun ulkopuolelle sillä, että kyseiset rikokset kohdistuvat erittäin herkkiin oikeushyviin ja näissä rikoksissa yleinen ja yksityinen etu puoltavat asian tutkimista ja käsittelyä tavanomaisessa järjestyksessä sekä rangaistuksen tuomitsemista normaaliasteikolla.¹⁵⁵

Rikosoikeudessa puhutaan *oikeushyvien suojelu* -periaatteesta. Kriminalisointien taustalla tulisi aina olla jokin suojelun kohde, jokin oikeushyvä. Yleisessä ajattelussa ”tärkeimmät” oikeushyvät palautuvat perusoikeuksiin, kuten henki ja terveys.¹⁵⁶ Suojeltavat oikeushyvät on ollut tapana jakaa yksilöllisiin ja yhteisiin oikeushyviin. Yksilöllisille oikeushyville on ominaista, että ne kytkeytyvät ihmiseen yksilönä. Yksilölliset oikeushyvät voidaan jakaa kahteen eri kategoriaan. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvia oikeushyviä ovat esimerkiksi henki, terveys, henkilökohtainen koskemattomuus, kotirauha, kunnia sekä vapaus. Toisen ryhmän oikeushyvät koostuvat yksin omaisuudesta.¹⁵⁷ Yhteisiä oikeushyviä ovat esimerkiksi oikeus ympäristöön ja yhteiskuntarauhaan.

Kysymys on eri oikeushyvien arvottamisesta. Voidaan ajatella, että tietyt oikeushyvät ovat niin herkkiä, että niiden suojelun taso tulee olla korkea verrattain ei-niin-herkkiin oikeushyviin. Yksilöllisistä oikeushyvistä ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat henki ja terveys ovat erityissuojelua kaipaavia oikeushyviä. On ymmärrettävää, että mikäli oikeudenloukkaus kohdistuu tällaiseen oikeushyvään, on oikeudeton teko jo lähtökohtaisesti moitittavampi kuin se olisi kohdistuessaan johonkin toisen kategorian oikeushyvään. PL 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Näiden perusoikeuksien voidaan katsoa olevan kaikkien perusoikeuksien ydin, koska ilman niitä muista perusoikeuksista nauttiminen ei ole mahdollista.¹⁵⁸ Kuten hallituksen esityksessä todettiin, yleinen ja yksityinen etu puoltavat sitä, että herkkiin oikeushyviin kohdistuneet oikeudenloukkaukset käsitellään normaalimuotoisessa oikeuden-

---

¹⁵⁵ HE 58/2013 vp., s.14.

¹⁵⁶ Melander 2002, s.946--947.

¹⁵⁷ Frände 2005, s. 155.

¹⁵⁸ Hallberg & al., kohta III Yksittäiset perusoikeuden, 3. Henkilökohtainen koskemattomuus.

käynnissä ja rangaistus tuomitaan normaaliasteikolla.¹⁵⁹ Esimerkiksi terveyteen kohdistunut oikeudenloukkaus saattaa merkitä uhrille elinikäisiä fyysisiä vaurioita, jotka eivät ole korvattavissa millään tavalla. Ihmisillä on yksilöinä vain ”yksi terveys”.

Syyteneuvottelua ei ulotettu koskemaan oikeudenloukkauksia, jotka kohdistuvat henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Menettely ei ole mahdollinen väkivaltarikosten tai seksuaalirikosten kohdalla (ROL 1:10.1, koskee RL 20 luvun ja 21 luvun rikoksia [lukuunottamatta 21 luvun 5 a§, 9 § ja 9 a §]), minkä lisäksi ROL 1:10.1 2 kohdan mukaan syyteneuvotteluun ryhtymistä tulee punnita asian laatua painottaen.¹⁶⁰ Asian laadun punninta pitää sisällään juurikin ensinnäkin punninnan siitä, mitä oikeushyvää on loukattu ja toiseksi millä tavalla sitä on loukattu. Koska syyteneuvottelua koskevan lainvalmisteluaineistossa nostetaan esiin herkäät oikeushyvät erikseen, on selvää, että vaikka oikeudenloukkaus ei täyttäisikään RL 21 luvun minkään rikoksen tunnusmerkistöä, mutta kohdistuu kuitenkin henkeen tai terveyteen, ei syyteneuvottelumenettelyä tulisi aloittaa. Lainsäätäjän ratkaisu ilmentää vallalla olevaa oikeushyvien arvottamisajattelua. Ratkaisu on mielestäni perusteltu. Kaikki oikeudenloukkaukset ovat tietenkin aina oikeudettomia, mutta henkeen, terveyteen tai henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistunut loukkaus kohdistuu perusoikeuksien kovaan ytimeen. Tällöin on luontevaa, että tähän ytimeen kohdistunut oikeudeton teko katsotaan tässä valossa moitittavammaksi.

Vapaus ei oikeushyvinä lainsäätäjän silmissä ole oikeushyvinä niin herkkä kuin henki ja terveys.¹⁶¹ Esimerkiksi ihmiskauppaa (RL 25:3) koskevaa säännöstä ei ole rajattu syyteneuvottelun ulkopuolelle, vaan päinvastoin: syyteneuvottelun soveltuvuusraja nostettiin kuuteen vuoteen juuri siksi, että ihmiskauppa saadaan rikoksena menettelyn piiriin.¹⁶² Kuten talousrikokset, myös ihmiskauppaan liittyvät rikokset ovat ajoittain vaikeaselkoisia ja laajoja.¹⁶³ Tunnustuksen saaminen nopeuttaisi huomattavasti kyseisten rikosten selvittä-

---

¹⁵⁹ HE 58/2013 vp., s.14.

¹⁶⁰ LaVM 5/2014 vp., s. 5.

¹⁶¹ HE 58/2013 s. 14.

¹⁶² Myös törkeä paritus (RL 21:9a) on esimerkki rikoksesta, josta voidaan tuomita enintään kuusi vuotta vankeutta.

¹⁶³ Riikka Mattilan vuonna 2014 laatima pro gradu -tutkielma ”Työperäinen ihmiskauppa syyteharkinnassa – tutkimus oikeus- ja näyttökysymyksistä työperäisen ihmiskaupan tapauksissa erityisesti syyteharkinnan kannalta” käsittelee ansiokkaasti ihmiskaupan ominaispiirteitä. Tutkielman mukaan ihmiskauppasäännöksen tunnusmerkistö on monimutkainen, ja aiheuttaa jo tämän vuoksi soveltamisongelmia. Epäillyn/syytetyn halu yhteistyöhön helpottaisi rikoksen selvittämistä huomattavasti.

mistä. Nähtäväksi jää, kuinka laajasti syyteneuvottelumenettelyä sovelletaan vapauteen kohdistuvissa rikoksissa (RL 25 luku), joista voidaan määrätä enintään kuusi vuotta vankeutta. Vapaus on yksi PL 7 §:ssä mainituista perusoikeuksista, se on yksi perustavaa laatua olevista perusoikeuksista. Koska kysymys on herkästä oikeushyvästä, on kyseenalaista ulottaa tätä oikeushyvää vastaan kohdistuneet oikeudenloukkaukset syyteneuvottelun piiriin. Kuten aiemmin on todettu, asian laatua painottaen tämä ei olisi edes mahdollista. Sekä henki ja terveys että vapaus kuuluvat PL 7 §:ssä olevien perusoikeuksien piiriin. Punninta on kuitenkin tehty niin, että ainoastaan henki ja terveys oikeushyvinä vaativat erityistä suojelua.

En näe yhdenvertaisuuden kannalta ongelmaa siinä, että tietyt rikokset ovat rajattu syyteneuvottelumenettelyn ulkopuolelle. Herkimmät oikeushyvät tarvitsevat yksityisen ja yleisen intressin vuoksi erityistä suojelua, jolloin ajatus siitä, että kyseisiä oikeushyviä kohtaan kohdistuneet oikeudenloukkaukset olisivat neuvottelun piirissä, on itsessään kovin kyseenalainen. Tämä pitäisi kuitenkin päteä kaikkiin erityisherkkiin oikeushyviin, joihin mielestäni myös vapaus lukeutuu sen perustavalaatuisuuden vuoksi.

4.4.3. Rikokset, joista voidaan tuomita enemmän kuin kuusi vuotta vankeutta

Syyteneuvottelumenettelyä koskevaa säännöstöä ei voida soveltaa silloin, kun kysymyksessä on rikos, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta (ROL 1:10.1 1 kohta). Tällaisia rikoksia on suuri määrä. Esimerkkinä mainitaan RL 11 luvussa olevat sotarikokset ja rikokset ihmisyyttä vastaan¹⁶⁴, RL 12 luvun maanpetosrikokset, RL 13 valtionpetosrikokset ja RL 34 a luvun terrorismirikokset. Kyseisissä luvuissa rangaistavaksi säädetyt teot ovat omiaan heikentämään niin kansalaisten kuin valtion turvallisuutta vakavalla tavalla. Suojeltava oikeushyvä on sekä yksilöllinen että yleinen turvallisuus.

Syyteneuvottelumenettelyyn soveltuvien rikosten enimmäisrangaistusajaksi valikoitui kuusi vuotta ensinnäkin siksi, että rikokset, joista voidaan tuomita enemmän kuin kuusi vuotta

---

¹⁶⁴ Syyteneuvottelumenettely soveltuu kuitenkin joihinkin RL 11 luvun rikoksiin. Tällaisista rikoksista mainittakoon luvun valmistelurikokset sekä kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

vankeutta ovat senlaatuksia, että rikoksesta epäillyn oikeusturva sekä yksityinen ja yleinen etu edellyttävät sitä, että kyseinen rikos tutkitaan laajemmin. Toiseksi rajaamalla rajan kuuteen vuoteen, saatiin syyteneuvottelumenettelyn piiriin törkeä laittoman maahantulon järjestäminen (RL17:8a), törkeä paritus (RL 21:9a), ihmiskauppa (RL 25:3), ammattimainen kätkemisrikos (RL 32:3), törkeä rahanpesu (RL 32:7) ja törkeä ympäristön turmeleminen (RL 48:2).¹⁶⁵ Kyseiset perustelut käyvät ilmi hallituksen esityksestä.

Rikokset, joista voidaan tuomita yli kuusi kuukautta vankeutta ovat usein sen laatuksia, että lainsäätäjän ratkaisu olla ulottamatta syyteneuvottelumenettelyä tällaisiin rikoksiin on perusteltu. Kuitenkin esimerkiksi syyteneuvottelun soveltuminen törkeisiin huumausainerikoksiin (RL 50:2) voisi tuoda merkittäviä prosessiekonomisia etuja. Tällä kannalla ovat myös *Tapani* ja *Tolvanen*.¹⁶⁶ Mikäli syyteneuvottelu osoittautuu käyttökelpoiseksi ja rikoslajikohtaista soveltuvuutta halutaan laajentaa, kriteeriksi pitäisi juurikin laittaa suojeltavan oikeushyvän sisältö, ei niinkään rikoksesta mahdollisesti määrättävä maksimirangaistus.

---

¹⁶⁵ HE 58/2013 s. 14.

¹⁶⁶ *Tapani* ja *Tolvanen* 2015, s. 238.

5. Johtopäätökset

Syyteneuvottelun positiivisena puolena voidaan ehdottomasti nähdä sen oikeudenkäyttöä nopeuttava funktio. Liian pitkät käsittelyajat rasittavat niin tuomioistuinlaitosta kuin asianosaisiakin. Suomi on saanut EIT:ltä langettavia tuomioita oikeudenkäyntien pitkittymisestä. Asiaan on suhtauduttava vakavasti.

Taloudellisia ja ajallisia hyötyjä painottaessa ei kuitenkaan sovi unohtaa koko oikeudenkäytön taustalla olevia, fundamentaalisia oikeusvaltiollisia periaatteita. Yhdysvalloista peräisin oleva menettely on näyttänyt äitivaltiossaan nurjan puolensa, eikä amerikkalaista syyteneuvottelumenettelyä voida pitää millään mittaristolla yhdenvertaisena. Keskustelu suomalaisen syyteneuvottelumenettelyn laajentamisesta koskemaan esimerkiksi syytteen sisältöä aiheuttaa huolta varsinkin, jos yhdenvertaisuusnäkökulmaa ei nosteta äänekkäästi esiin.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, toteutuuko yhdenvertaisuus silloin, kun syyteneuvottelun kautta määrätään matalampi rangaistus samanlaisesta teosta kuin varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomitusta, kun varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomitusta teosta saatu rangaistus on huomattavasti korkeampi. Samanlaisista rikoksista syytetyt saattavat syyteneuvottelun myötä saada erilaisia tuomioita, jos toinen syytetyistä tunnustaa tekonsa ja toinen ei. Tunnustukselle annetaan erityinen painoarvo, mikä johtaa siihen, että samanlaisista rikoksista tuomitaan eri tavalla. *Tolvasen ja Tapanin* mukaan ongelmaa ei synny, koska tunnustamisen kautta kyse ei enää ole samanlaisista tapauksista.¹⁶⁷ Tässä kysymys on suhteellisesta yhdenvertaisuudesta. Henkilö pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan tilanteeseensa. Tunnustaminen muuttaa olosuhteita niin paljon, että voidaan puhua erilaisista tapauksista. Kuitenkin, esimerkiksi osallistilanteet tai asianomistajan kielto syytemenettelyn aloittamiselle voivat tunnustuksen antajasta riippumattomista syistä johtaa siihen, että tunnustuksen olosuhteita muuttava funktio tulisi tyhjäksi. KKO on kuitenkin reagoinut asiaan, esimerkkinä edellä avattu tapaus KKO 2018:2. Tunnustamiselle tulee antaa merkitys myös silloin, kun asia käsitellään normaalina syyteasiana esimerkiksi sen vuoksi, että asianomistaja ei ole suostunut asian selvittämiseen tunnustamisoikeudenkäynnissä. Mikäli suhtautuminen tunnustukseen rikoksen erilaistavana tekijänä on pysyvää ja tunnustus ote-

---

¹⁶⁷ Tapani-Tolvanen 2015, s. 233.

taan huomioon riippumatta siitä, minkä muotoisessa oikeudenkäynnissä asia käsitellään, ei ongelmaa yhdenvertaisuuden kannalta ole. Tutkimuskysymykseen voitaneen näin ollen vastata, että yhdenvertaisuus ei toteudu, jos syyteneuvottelun kautta määrätään matalampi rangaistus samanlaisesta teosta kuin varsinaisessa oikeudenkäynnissä, ja molemmissa tapauksissa syytetyt ovat tunnustaneet tekonsa. Tällöin samanlaisesta teosta määrätään erilainen rangaistus, jolloin muodollisen yhdenvertaisuuden vaatimus ei täyty. Tunnustukselle on annettava näin yhtäläinen painoarvo, oli kysymys syyteneuvottelumenettelystä tai normaalista oikeudenkäynnistä. En näe, että se, tapahtuuko rangaistuksen alentaminen rangaistusasteikkoa alentamalla (6:8a) vai rangaistusta lieventämällä (6 luvun 6 § 3 kohta), olisi tässä kovin merkityksellistä, kunhan alennukset vastaavat toisiaan.

Toinen tutkimuskysymys oli, täyttyykö yhdenvertaisuuden vaatimus silloin, jos/kun syyteneuvotteluun pääsyn edellytyksenä on kaikkien rikokseen osallisten suostumus käsitellä asia syyteneuvottelumenettelyssä. Osallistilanteet ovat myös yhdenvertaisuuden kannalta epäilemättä ongelmallisia. Lähtökohtaisesti tunnustus vaaditaan jokaiselta osalliselta, jotta syyteneuvottelu olisi ylipäätään mahdollinen. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että prosessiekonomisia hyötyjä ei ole välttämättä saatavissa, jos kaikki osalliset eivät tunnusta. Tällöin asia käsiteltäisiin kahdessa eri muotoisessa oikeudenkäynnissä. Esimerkiksi tapauksessa, jossa varkaudesta epäilty on toiminut yksin, ja hän tunnustaa teon, voidaan asia käsitellä ROL 5b luvun mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä. Muutoin olosuhteiltaan samanlaisessa tapauksessa varkaudesta epäillyn rinnalla rikoksessa on ollut mukana yllyttäjä. Yllyttäjä ei tunnusta tekoa. Syyttäjän on tehtävä punninta siitä, käsitelläänkö toinen asia tunnustamisoikeudenkäynnissä ja toinen tavanomaisessa oikeudenkäynnissä. Jos syyttäjä päätyy siihen, että molemmat asiat käsitellään tavanomaisessa oikeudenkäynnissä, asettuvat ensimmäisen esimerkkitapauksen tunnustuksen antanut epäilty ja toisessa tapauksessa tunnustuksen antanut epäilty eriarvoiseen asemaan. Tämän eriarvoisen aseman mahdollistajana on prosessiekonomia. Kyseisen yhdenvertaisuuden kannalta oleellisen ongelma voi poistaa ainoastaan RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan soveltaminen tunnustuksen antaneen epäillyn kohdalla tavanomaisessa oikeudenkäynnissä.

Kolmanneksi tutkielmassa pyrittiin vastaamaan siihen, onko asianomistajan suostumus syyteneuvottelun aloittamiselle yhdenvertaisuuden vastaista. Asianomistajalla on laajat oikeudet oikeusjärjestelmässämme. Asianomistajien kannalta syyteneuvottelumenettelyn

voidaan katsoa olevan yhdenvertainen ja tarjoavan riittävän oikeussuojan. Epäiltyjen kanalta tilanne on ongelmallisempi. Kuten osallistilanteissa myös asianomistajan kieltäytyessä syyteneuvottelussa kysymys on epäilystä riippumattomasta seikasta. Jotta rikosoikeusjärjestelmämme ei tällaisten epäilystä riippumattomien seikkojen vuoksi mahdollistaisi epäiltyjen epätasa-arvoista kohtelua, tunnustukselle on myös tässä tilanteessa annettava painoarvoa silloin, kun asia käsitellään syyteneuvottelun sijaan varsinainen oikeudenkäynnissä. Asianomistajan laajojen oikeuksien voidaan katsoa lähtökohtaisesti rajoittavan epäiltyjen yhdenvertaisuutta.

Neljäs tutkimuskysymys oli, asettaako syyteneuvottelun rikoslajikohtainen soveltuvuus rikoksenteijät eriarvoiseen asemaan. Osa rikoslakimme rikosnimekkeistä eivät ole sellaisia, että ne kuuluisivat syyteneuvottelun piiriin. Tämä johtaa pintapuolisesti katsottuna epäiltyjen eriarvoiseen kohteluun. Herkkien oikeushyvien (esimerkiksi henki ja terveys) korkeatasoisempi suojeleminen voidaan nähdä kuitenkin hyväksyttävänä tavoitteena. Syyteneuvottelumenettelyn ulottaminen koskemaan myös sellaisia rikoksia, jotka loukkaavat erityisherkkiä oikeushyviä, olisi kyseenalaista. Esimerkkinä voidaan pohtia törkeää pahoinpitelyä (RL 21:6), josta voidaan tuomita vähintään vuosi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. Rangaistusasteikon laajuus itsessään kertoo jo sen, että asteikon alapäähän sijoittuva teko on aivan erilainen kuin asteikon yläpäähän asettava teko. Varsinkin asteikon yläpäähän asettava teko osoittaa jo sellaista syyllisyyttä ja piittaamattomuutta uhrin terveydestä, että vaikka asianomistaja suostuisikin asian käsittelyyn syyteneuvottelussa, olisi rangaistuksen alentaminen pelkän tunnustuksen perusteella kyseenalaista. Kuten on todettu, asiassa on olemassa sekä yksityinen että yleinen intressi käsitellä asia mahdollisimman laajasti. Näin ollen on erittäin perusteltavissa, että syyteneuvottelumme ei ulotu koskemaan sellaisia rikoksia, jotka loukkaavat erityisherkkiä oikeushyviä. Vaikka rajausta voi vaikuttaa pintapuolisesti yhdenvertaisuutta rajoittavalta, on kyseinen rajoitus kuitenkin tarpeellinen yksityisen ja yleisen intressin suojelemiseksi.¹⁶⁸

Tällä hetkellä syyteneuvotteluun pääsy riippuu osittain syytetyn vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevista seikoista. Mikäli syyteneuvottelua ei ole aloitettu tällaisten seikkojen vuoksi, tulisi tuomioistuimen ottaa tunnustus normaalissa oikeudenkäynnissä huomioon rangaistusta alentavana seikkana. Oikeusvarmuuden ja yhdenvertaisuuden lisäämiseksi

---

¹⁶⁸ Melander 2002, s.946—947.

tulisi pohtia uuden kohdan lisäämistä RL 6 luvun 6 §:ään. Kyseisessä kohdassa viitattaisiin RL 6 luvun 8 a §:ään. Kohtaa sovellettaisiin silloin, kun syyteneuvottelumenettelyä ei ole voitu aloittaa syytetystä riippumattomien seikkojen vuoksi. Yleisellä tasolla on myös *de lege ferenda* vakaasti mietittävä, kuinka pitkälle prosessiekonomisuutta voidaan painottaa muiden tärkeiden oikeusvaltiollisten periaatteiden, ja varsinkin yhdenvertaisuuden, kustannuksella.